

Київський національний університет імені Тарас Шевченка
Філософський факультет
Кафедра теоретичної і практичної філософії

**РОЗБУДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ
В УМОВАХ ПОСТКОЛОНІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА**

Кваліфікаційна робота за напрямом підготовки
033 «Філософія»
на здобуття кваліфікаційного рівня бакалавра філософії

Студент-виконавець:

Кручинін Матвій Олегович
IV курс, денна форма навчання

Науковий керівник:

проф. Бойченко Михайло Іванович

(підпис)

Допущено до захисту:
на засіданні кафедри теоретичної
і практичної філософії
протокол № _____ від _____ 2021 р.

Зав. кафедри теоретичної і практичної філософії,
доктор філософських наук, професор Шашкова Людмила
Олексіївна _____

Київ-2021

Зміст

Вступ.....	3
1. Основні філософські підходи до поняття «національна ідентичність».....	6
1.1. Модерне поняття нації	
1.2. Державність як основа національної ідентичності (концепція Ернеста Гелнера)	
1.3. Концепція нації як уявленої спільноти (концепція Бенедикта Андерсона)	
1.4. Нація як колективна ідентичність (концепція Ентоні Сміта)	
1.5. Національна ідентичність як засіб боротьби за визнання (війни за ідентичність: «за» і «проти»)	
Розділ 2. Основні філософські підходи до поняття «постколоніальна ідентичність».....	17
2.1 Ідентичність метрополії і імперська ідентичність	
2.2 Ідентичність колоніальної свідомості та її подолання	
2.3 Ознаки постколоніальної ідентичності	
Розділ 3. Проблеми розбудови власної національної ідентичності в постколоніальному суспільстві.....	38
3.1. Політика історичної пам'яті у постколоніальному суспільстві	
3.2. Розщеплення соціальної ідентичності і його подолання у новій національній ідентичності	
3.3. Глобальні виклики встановленню національної ідентичності	
Висновок.....	55
Список використаних джерел.....	59

Вступ

Актуальність теми дослідження. Поняття ідентичності є важливим та актуальним для сьогодення. Проблема визначення потребує вирішення та окреслення проблеми для сучасного суспільства, для різних культур характерне різне ставлення до цих питань Одні з них просто : «Хто я є? Хто є ми? Як віднайти власну унікальність?». Припускаємо, що кожна людина хоче домогтися відповіді на ці питання. Питання існування та взаємодії різних проявів ідентичності у рамках єдиної національної спільності набуло в наш час своїх радикальних формулювань не тільки в контексті українських трансформацій. Вибрана тематика охоплює багато країн колоніального минулого серед яких є і Україна.

У наш час поширення інформації, яка стала головний засобом заволодіння масами, ідентичність поставлена як її засіб для розповсюдження своєї політики, ідеології та мотивів. Саме ідентичність стала зброєю в сучасному світі. Для України це найбільш актуально. Війна на сході нашої держави не просто зветься гібридною. Війна постколоніальної ідентичності і ново формуючої національної. Вона є війною ідентичностей у тому переконанні, що вживає ознаки переживання ідентичності та проявів для політичного та пропагандистського виправдання агресії. Усереднена примітивність і цілковита штучність образів, якими маніпулює пропаганда, їхня продуктивність в сфері буденного сприймання тощо, – усе це наслідки досконалого утворення ідентичності. Прикладом гібридних засобів цієї війни є не тільки пролітаючі кулі, але й палкі ідеологічні дебати на майданчиках ЗМІ. Філософсько-політичні теорії які зараз приймаються із сторони агресора по своїй суті є імперськими. Ідея «руського мира», «Новороссия» або «братские народы» – все це сплановано на підґрунті гегемонічних цілей північно-східної країни-сусіда. Всі ці методи підривають державу із середини, їхня апеляція до колоніального минулого, загрожує національній безпеці. Саме організоване вивчення проблеми постколоніальної

ідентичності України і її вирішення зумовить вигідне підґрунтя для побудови національної ідентичності.

Якщо звернути увагу на доцільність розгляду питання про національну та постколоніальну ідентичність, то можна виділити такі аспекти. Ці два дискурси дають змогу вирішити питання із проблемами у державному функціонування влади. Також послідовне провадження розвитку і розбудові національної ідентичності зумовить серед громадян, поширеність розуміння глобальних та локальних конфліктів і перешкоджання їхньому зародженні. Поширеність серед груп населення, які відвідують освітні заклади. Починаючи від загально освітніх закладів, передусім школи, і до закладів вищої освіти. Також доцільним буде прояснення та введення такого дискурсу у таких аполітичних середовищах, як Збройні Сили. Введення її в образі національно-патріотичного виховання, яке входить у склад морально-психологічного забезпечення військ. Теоретично баченим результатом можливе підняття національної свідомості, важливості поставлених задач та власного місця серед подібних заходів.

Об'єктом дослідження є національна та постколоніальна ідентичності.

Предметом дослідження є понятійна спорідненість національної та постколоніальної ідентичності.

Метою роботи є уточнення змісту поняття національної ідентичності в контексті аналізу постколоніальної ідентичності.

Реалізація поставленої мети зумовила вирішення наступних завдань:

1) визначити ідейні витoki концепції національної та постколоніальної ідентичності;

2) дослідити основні принципи побудови національної ідентичності в працях Е. Сміта, Е. Гелнера, Б. Андерсона;

3) дослідити основні принципи побудови постколоніальної ідентичності в Е. Саїда, Ф. Фанона, Є. Томпсон;

4) сформулювати роль національної ідентичності в сучасному світі.

Методи дослідження:

Метод історичної реконструкції, за допомогою якого визначено історичний контекст виникнення понять національної та постколоніальної ідентичності.

Метод раціональної реконструкції, за допомогою якого визначено основний зміст та логіку застосування поняття національної ідентичності та постколоніальної ідентичності.

Системний метод, за допомогою якого було узагальнено різні аспекти дослідження постколоніальної та національної ідентичності та сформульовано основне їх розуміння.

Загальнонаукові методи аналізу та синтезу, завдяки яким було проаналізовано окремі прояви постколоніальної та національної ідентичності та взаємозв'язок між ними.

Структуру дипломної роботи складають вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел. Загальний обсяг дипломної роботи становить 62 сторінки.

Розділ 1.

Основні філософські підходи до поняття «національна ідентичність»

Хто я? Ідентичність зазвичай стосується властивостей, до яких ми відчуваємо особливе почуття прихильності чи власності. Чиясь особиста ідентичність у цьому сенсі складається з тих властивостей, які вона вимагає, щоб "визначити її людиною" або "зробити її такою, якою вона є", і які відрізняють її від інших. Криза ідентичності – це не бути впевненим у тому, які найхарактерніші властивості є – яким саме є людина, в якомусь глибокому та фундаментальному сенсі. Ідентичність контрастує з етнічною або національною ідентичністю, яка складається приблизно з етнічної групи або нації, до якої варто належати, і важливості якій вона надається. Якщо оформити попередні питання до національної ідентичності, то отримаємо, що вона ставить запитання: «До якої нації, я належу? Якої національності не є ми?». Ми в одному приєднаємося до певної спільноти, в іншому ми розмежовуємо себе чи групу людей або ж створюють границі

Питання національної ідентичності поставало у багатьох дослідженнях вчених – науковці, такі як Ернест Гелнер, Бенедикт Андерсон, Ентоні Сміт, Георгія Касьянова та ін.

1.1. Модерне поняття нації

Про національну ідентичність можна стверджувати, що нація в більшості виходить як людський конструкт. Саме ці науковці виділили модерне поняття нації або як стверджує Касьянов, що модерна нація це нація саме Європейського бачення «Модернізаційні процеси та еволюція націй і націоналізму починалися в Європі і поширилися в усьому світі. Європейська модель нації стала взірцем для наслідування й відтворювалась і відтворюється в різних варіантах в усьому світі» [11, с. 83]. Якщо ж нація це конструкт, уявлення, прояв національної ідентичності, то як вони зародилися?

Касьянов виділяє дві школи, що до генезису модерних націй. На

думку першої школи модерністів, виникнення зумовлене економічними причинами. На початку XVI століття деякі європейські держави, такі як Іспанія, Англія, Франція, почали використовувати елементи раннього капіталізму для експлуатації периферійних територій. Внаслідок нерівномірного розвитку і поділу країн на передові й відсталі виникає опір останніх першим. Периферійні еліти прагнуть наздогнати передові країни і з цією метою вдаються до політики мобілізації мас. «У модерних умовах ця проблема вирішується за західним зразком – маси об'єднуються в націю» [11, с. 83].

Друга школа модерністів стверджує, що нація виникає із політичних та ідеологічних міркувань. А також ця теорія пов'язана із теорією еліт та етнологічним підходами. Отож, вона стверджує, що коли при політичній конкуренції або ж боротьбі виникає потреба мобілізувати більш широку аудиторію суспільства. Тоді еліти певної держави скеровуються свій погляд на етнічну складову цієї території. Отже ж нації це свідомий продукт або конструкт еліт, наслідком яким є трансформація культурно-етнічних спільнот у політичні. «Нація – це особливий вид етнічної спільноти, чи, скоріше, політизована етнічна спільнота, з політичною системою, яка визнає її групові права» [11, с. 84].

Отже, підсумовуючи цей розділ можна зауважити, що національна ідентичність і нація, як її втілення проявляють величезну силу. Її сила представлення як в позитивній своїй стороні так і в негативній. Позитивним чинником є те, що хоча б національна ідентичність або нація непричетна до самовільного творення понять «демократичність», «громадянські права» чи «цивілізованість», але вона дає поштовх, вона спонукає та об'єднує людей до рішучих дій. Також він являє собою еталон солідарності громадян у певній країні. Як ми зауважували, навіть тоді коли їх мільйони. Все рівно вони зв'язані тенетами національної ідентичності. Вона об'єднує та рівняє у правах кожного. «Він забезпечує також єдине бачення і єдине розумне пояснення політичної солідарності сьогодні – таке, що його, виповнившись

завзяттям, схвалює народ» [11, с. 184]. В історії таких прикладів є багато. Негативною стороною нації та національної ідентичності є те, що у руках неліберальних фанатиків вона може призвести до дестабілізації у світі, до війни, геноциду тощо. Націоналізм, як інструмент перетворює суспільство або ж етнос на націю, він також може і руйнувати їх.

Загалом проявом національної ідентичності зумовлено певним соціальним катаклізмом. Вона зароджується в певний період історії країни. Розпад імперії, поразки у війні, соціально-економічні негаразди спричиняють, як правило небезпеку для державних інституцій та власне суспільства загалом. В цей самий час проявляється вплив та сила національної ідентичності і нації. Недаремно відомий американський дослідник Джаред Даймонд зауважив важливу роль національної ідентичності під час кризи. У своїй книзі «Переворот. Зламні моменти в країнах, що переживають кризу» він проаналізував сім країн де характеризував їх по кількох критеріях. А однією із важливих зазначав національну ідентичність. «Національна ідентичність означає особливості мови, культури та історії, які роблять країну унікальною серед інших у світі й зумовлюють національну гордість громадян» [8, с.56].

Наприкінці хочеться відзначити те що зараз у наш час, як і в ХХ столітті, поняття нації, національна ідентичність і національні засадничі цінності ніяк не нівелюються. Як не дивно, що у нашому глобалізованому світі ці поняття не втрачають свою значущість.

1.2. Державність як основа національної ідентичності (концепція Ернеста Гелнера)

Своє визначення нації дає нам Ернест Гелнер у своїй праці « Нації і Націоналізм». Для Гелнера нація тісно пов'язана із державою в його визначення. Сучасна людина розуміє національну державу як даність. Їй не важко уявити, що держави немає. Немає певно інституту держави, її законодавчих органів і влади взагалі. А от людині уявити, що нації нема і

нема людини без національності важко. Гелнер нам показує на прикладі роману французького письменника Альберта Шаміссо «Неймовірна історія Петера Шлеміля». У якому ведеться розповідь про чоловіка який віддав свою тінь і став ніким. Петера Шлеміля, відзначають його неприродну ознаку – відсутність тіні, це викликає огиду, хоча в усьому іншому цьому персонажу не бракувало чеснот. Людина без нації суперечить визнанням нормам. Отже для Ернеста Гелнера ця метафора Людина без Тіні, це як Людина без Нації. Людина повинна мати національність, це є ключовим елементом так само як і вуха, ніс і рот. «Наявність націй не є спадковою ознакою людства, проте зараз це сприймається саме так» [7, с. 35].

Отже, Ернест Гелнер сприймає націю разом із державою як випадковість більше, ніж певну необхідність. Вони не існували завжди і не будуть існувати вічно. Націоналістична риторика стверджує, що вони існують одне для одного . Хоча насправді ми можемо помітити те, що для держави не конче потрібно, щоб існувала нація, так само і для нації не у першу чергу потрібне існування держави. Важливо підкреслити різницю між "нацією" та "державою". У той час як нація – це спільнота людей, що поділяють почуття спільної історії та культури, держава є юридичною особою, яка має відношення до влади та повноважень і має як внутрішній, так і зовнішній суверенітет над своєю територією та її органом громадян, і конститується у формі законів. «Деякі нації, виникли без підтримки власної держави» [7, с. 36]. Кілька людей належать до нації тоді, коли вони визнають одне одного. Отже, націю створюють люди. Вона є плодом людських думок, прихильностей та визнання одне одного. Саме тоді, коли члени суспільства визнає спільні права та обов'язки одне одного, вони утворюють націю. Ці ознаки і ніяк не інакше перетворюють їх на націю і виокремлює від інших спільнот.

1.3. Концепція нації як уявленої спільноти (концепція Бенедикта Андерсона)

Бенедикт Андерсон пропонує нам антропологічну концепцію ж визначення національної ідентичності та нації. «Нації – це уявлена політична спільнота, при тому уявлена як генетично обмежена і суверенна. Вона уявлена тому, що представники навіть найменшої нації ніколи не знатимуть більшості зі своїх співвітчизників, не зустрічатимуть і навіть не чутимуть нічого про них, і все ж в уяві кожного житиме образ їх співпричетності» [1, с. 22]. Нацією є те, що всі люди поділяють багато спільних речей, а також багато речей забувають. Багато дослідників висловлювали думку, що націоналізм – це не пробудження націй до самоусвідомлення: у свою чергу вигадує нації там, де їх ще не існує. Андерсон стверджує що «недоліком, цього формулювання є те, що дослідники прагнучі показати, як облудно маскується націоналізм, прирівнюють "вигадування" радше до "фабрикації" й "фальшивки", аніж до "уявлення" і "творення"» [1, с.23]. Отож вони припускають існування природніх спільнот, які можна з успіхом протиставляти націям. Насправді ж, будь-яка спільнота, більша за первісне поселення з безпосередніми контактами між мешканцями, є уявленою. Спільноти потрібно розрізняти не за їхньою справжністю чи не справжністю, а за манерою уявлення. «Яванські селяни завжди знали про свій зв'язок із людьми, яких ніколи не бачили, але ці узи уявлялися їм партикулярно – як нескінченно продовжувана мережа кровної спорідненості й клієнтарності» [1,с. 23].

Для автора концепція нації уявляється обмеженою, бо навіть найбільша з них, об'єднуючи сотні мільйонів людей, має свої кордони, нехай навіть і гнучкі, поза якими перебувають інші нації. Жодна нація не уявляє себе еквівалентною людству. «Навіть найбільш месіяністичні націоналісти не мріють про той день, коли всі представники людської раси об'єднають свої нації в одну, подібно до того, як у певні епохи, скажімо, християни мріяли про повністю християнізовану планету» [1, с. 24]. Нація виходить суверенною, бо саме поняття народилося в епоху Просвітництва. Досягаючи

зрілості на тому етапі людської історії, коли навіть найпалкіші прибічники будь-якої з універсальних релігій неодмінно зіштовхувалися з безсумнівним різноманіттям цих релігій і перетворенням між буттєвими прагненнями й територіальним поширенням кожної віри. «Нації прагнули отримати свободу, якщо вже й підлягати Богу, то без посередників. Емблемою та символом цієї свободи стає суверенна держава» [1, с. 24]. З'являлися національні храми, хоча й саме християнство є космополітичним, але в національній державі воно стає національною релігією. Тепер окремі конфесії стають ознакою окремої нації. З'являються національні покровителі які відносяться як і до церковного так і до світського життя.

1.4. Нація як колективна ідентичність (концепція Ентоні Сміта)

Подальший аналіз праці одного із теоретичного фундатора розуміння націй і націоналізму, співставленні не тільки однобічним баченням на поняття національної ідентичності але й на розвиток в загальному вченні про ідентичність. Проаналізуємо на працях Ентоні Сміта, яким є його визначення національної ідентичності. Дослідник акцентує увагу не тільки національну ідентичність, але зауважує на існування розмаїття ідентичностей, і таким чином з'ясовується питання «Чому національна ідентичність є такою значущою? Він починає свій аналіз із перших ідентичностей, а власне з категорії роду, поділу на статті. Цей рід, якщо й не незмінний, то поширений й переконливий.

Розрізнення за видом та родом стає загальністю інших відмінностей і підпорядкувань. Рід невидимими і явними шляхами зазначає як нас самих, так і ті можливості й особливості, що припадають нам у світі. Але значущість і всеосяжність виокремлення за родом робить її менш доцільною і вагомою основою спільної ідентифікації та мобілізації. Подальшою категорією є територія і простір. Ці особливості здебільшого більш окресленні за територією і частіше поширені. Локальність та географічне положення

властива та сила об'єднання, якої здебільшого бракує для розрізнення за родом, але вона також не позбавлення негативної сторони. «Регіони легко фрагментуються на місцевості, а місцевості можуть легко розкладатись на окремі поселення «Регіоналізм» нездатний забезпечити мобілізацію свого населення з його окремими наріканнями та особливими проблемами. Крім того, регіони дуже важко визначити географією; часом у них декілька центрів, а кордони розмиті» [23, с. 14]. Гроші, торгівля та всі економічні відносини, визначали історію світу. Власне вони були другі за поширеністю після релігії в історії. Ця особливість гартувалася продовж віків, і набула власного окреслення після науково-технічних революцій. В багатьох соціальних працях Маркса, розуміння класу, це найвища і єдина справжня форма спільної ідентичності, єдиний локомотив історії. Аристократія, середній клас або буржуазія та пролетаріат – подекуди стають причинами цілеспрямованих політичних і воєнних дій. Це відбувалося не часто, що власне і характеризує це тип ідентичності «Об'єднані дії аристократії трапляються рідше, ніж конфлікти між окремими фракціями в межах аристократичної верстви. Конфлікти між окремими групами та фракціями національної буржуазії – явище досить поширене, вже не кажучи про конфлікти між буржуазією різних націй. До того ж класи здебільшого є категоріями економічного інтересу, а звідси і їхній додатковий поділ відповідно до величини прибутку й рівня кваліфікації» [23, с.15]. Чинники, а саме економічні з плином часу підлягають швидких змін, тож і надія втримати різні економічні групи в межах спільноти з класовою основою будуть, либонь, у край непевні. «Економічний егоїстичний інтерес» [23, с.15], як припис, не становить основи незмінної колективної ідентичності.

На противагу до вище згаданих типів ідентичності, автор звертає увагу й на інші, як релігійні та етнічні, які можуть охоплювати більше ніж один клас у спільноті. Основа основ людського об'єднання, можна вважати два чинники, перший це взаємодопомога, другий це релігія «Якщо класова ідентичність виростає зі сфери виробництва та обміну, релігійна ідентичність

походить зі сфери спілкування та гуртування. Релігійні ідентичності спираються на об'єднання культури та її елементів – вартостей, символів, міфів і традицій, – часто кодифікованих в обрядах та ритуалах» [23, с. 16]. Релігія як така, завжди стоїть вище земних благ, що й піддає під сумнів гурт людей. Але як у світі заведено, навіть ідеального не існує. Отож, й деколи релігія спускається на землю, щоб використовувати заради власних цілей плоди людського мислення. Власне тим плодом людського розуму являється етнічна приналежність «Протягом більшої частини людської історії сфери-близнята релігійної та етнічної ідентичності, були якщо й не тотожні, то дуже близькі. Кожен народ у давнину мав своїх власних богів, священні тексти, ритуали, священиків і храми, навіть коли меншина або селянство мусили ще й поділяти панівну релігійну культуру своїх господарів. Навіть у Європі на початку середньовіччя й на Середньому Сході світові релігії іслам і християнство часом ділилися на етнічно відокремлені церкви або секти, що й сталося спершу з вірменами і коптами, а згодом з персами-шиїтами» [23, с. 16].

Із розвитком людського пізнання, розуміння суспільних об'єднань виходить на вищий рівень, рівень політичний. Політична самоорганізація суспільства означає принаймні спільні інституції і єдину збірку прав та обов'язків для всіх членів спільноти. Також без уявних ліній на карті чи на землі не обійтись, власне як кожна людина прагне простору так і кожне суспільство прагне власної території. На заході розуміння нації з'явилося чи не найперше і воно мало колосальний вплив на світогляд людей і власне могутній вплив на історію світу. Ентоні Сміт зазначає: «новий вид політичного об'єднання, раціональна держава і новий вид спільноти, тобто територіальна нація, виникли спершу на Заході в тісному зв'язку одна з одною» [23, с. 19]. Передусім ця концепція нації це здебільшого абстрактно-просторове або територіальне уявлення. Опираючись на думку автора та як вже було згадано вище, національні утворення повинні володіти зручним та добре окресленими територіями. Населення і місцевість мають

взаємозалежати, це собою являє певну землю, як просякнута історією. «Історична земля – це така, де місцевість і народ чинили взаємний і сприятливий вплив упродовж низки поколінь» [23, с. 19].

Керуючись першопочатковим поглядом на нації, власне законодавчі (правові) й політичні права становлять найсуттєвіші її елементи. З цього випливає гарантія прав та мінімум обов'язків членів нації і відповідне ненадання цих прав та обов'язків чужоземцям. Правова рівність членів політичної спільноти на їхній визначеній вітчизні буцімто вимагає і певних основних систем цінностей і традицій спільних для всього населення або якнайменше для його основної спільноти. «Нації повинні мати певну систему спільної культури та громадянської ідеології, низку спільних порозумінь і сподівань, почуттів та ідей, що пов'язують населення з його рідним краєм» [23, с.21]. В цій сфері постає проблема відсутності певних регуляторів і запобіжників, тоді в цей момент вступають в хід інститути, державна система освіти і до недавнього часу, засоби масової інформації. Отже, до західної концепції національної ідентичності, нації розглядають як культурні спільноти, члени яких об'єднані, якщо не тісно згуртовані, колективною історичною пам'яттю, міфами, символами і традиціями.

З огляду на вагу зроблених інновацій розвинутих країн на сучасний світ, вони залишаються конститутивними елементами філософсько-політичної теорії націй, хоч і в трохи зміненій формі. Водночас за межами передових країн, зокрема в Східній Європі та в Азії, утворилась інша модель нації. «З погляду історії вона становила виклик перевазі першій моделі й додала чимало нових важливих деталей, більш відповідних зовсім іншим обставинам та шляхам розвитку не західних спільнот.» [23, с.21]

Для менш розвинутих країн або для тих які прийняли певні інститути пізніше інших, розуміння основоположних ідей не завжди виявляються коректними. У такому випадку, сторона, яка приймає ідею має змогу її модифікувати або пристосувати під власну культуру, добавляючи ту чи іншу особливість. «Тоді як західна концепція проголошує, що індивід має

належати до певної нації, але може вибрати, до якої саме приєднуватись, не західна, або етнічна, концепція не припускає такої широти поглядів» [23, с.21]. В цьому випадку явно виділяється певне ототожнення людини із місцем народженням, як географічним показником. В цьому розумінні, вона стає частиною цієї території, де сама й народилася. Власне вже тоді, ігнорується подальші дії індивіда, чи він емігрує, чи залишиться, все рівно «тавро» або особливість власне його етнічної приналежності буде супроводжувати його ціле життя. Для них нація виступає, об'єднанням різних людей, але зі спільним походженням. Сенс цього розуміння в тому, що «нація може простежити своє коріння до якогось умовного спільного предка і через те її члени – це брати й сестри або принаймні родичі, що відрізняються від решти людства своєю кривною спорідненістю» [23, с. 22]. Фокусування у власне минуле от, що має зробити індивід. Продивитись власні спогади, та сконструювати національний міф, який забезпечить існуванню цілій спільноті, тільки через розуміння історичної пам'яті, можна підійти до розуміння власного майбутнього. В спогаді стають вічним герої, які боролися за здобуття, за розбудову власної державності, власної національної спільноти. Нація переплетена ланцюгами спільного генезису, від давніх предків та племен, які існували тисяча років тому, але свою актуальність набувають коли конструюється нація.

1.5. Національна ідентичність як засіб боротьби за визнання (війни за ідентичність: «за» і «проти»)

Отже як вже йшлося вище, проявом національної ідентичності є нація. Для конструювання національної ідентичності залучається націоналізм. Що ж собою являє націоналізм? Багато дослідників стверджують на різноманітність визначень. І не кожний спроможний дати точне одне загальне визначення. Якщо слідувати Ернесту Гелнеру, то для нього

націоналізм є теорією політичної легітимності « згідно з якою етнічні межі не мають перетинатися політичними кордонами і, зокрема, етнічні кордони в межах певної держави не повинні відокремлювати правителів від решти (можливість цього просто виключається самим принципом)» [7, с. 29]. Так само він і критикує націоналізм, відмінно від Б. Андерсона, який стверджує що нація є «уявною спільнотою», а націоналізм «вигадує» її, то для Гелнера він є «вигаданою» в тому сенсі, як «фальсифікація».

Націоналізм являється новим поняттям самоідентифікації. Більшість націоналістів стверджують, що їхні нації були завжди, хоча саме поняття появилось не давно. Він виникає в 15 -16 столітті, а особливо поширеності являється 18 ст. Саме масовій освіті завдячує націоналізм. Бо тоді просте населення почало усвідомлювати, що краще асоціювати себе не як підданий якогось монарху чи певній конфесії (хоча релігійна ідентифікація, досі популярна і стоїть на рівні з національною). Отож націоналізм і в свою чергу і національна ідентичність завдячує еволюції політичних структур, багатовіковому розвитку філософської думки.

Розділ 2.

Основні філософські підходи до поняття «постколоніальна ідентичність»

У наш швидкозмінний час поняття ідентичності є важливою складовою кожної людини. Вже було описано властивість національної ідентичності у попередніх підрозділах. В першій частині даної роботи було взято до уваги поняття «національної ідентичності». Розглянуто чотири погляди на таку важливу для сьогоднішнього часу тему. Але слідуючи темі цієї роботи, ми задали умову, яка буде розбудова національної ідентичності в умовах постколоніального суспільства. І в цій частині буде зосереджено увагу на такому понятті, як «постколоніальна ідентичність». Постколоніалізм є важливою темою, також проблемою для країн, які здобули свою незалежність від імперської держави. Зауважимо, що постколоніалізм є не тим що реагує на дії імперії, а наслідок уже визволення від довготривалого колоніальної стагнації. Постколоніалізм вже існує в незалежний період для держави. Насамперед, саме постколоніальні студії дають змогу переосмислити минуле країни і знайти правильну відповідь на культурні та соціальні завдання буденності. У перші роки своєї незалежності, саме питання постколоніальних студій є важливим для держави, що тим чином дає змогу збудувати національну ідентичність, яка ґрунтуватиметься на етносі чи політичній ідеї. Не усі держави в змозі зразу досягнути значущість цієї проблеми і звертають здебільшого увагу на економічних проблемах. Таким прикладом добре окреслила дослідниця постколоніалізму Єва М. Томпсон «На відміну від постколоніальних територій Азії, Африки та Латинської Америки, які виростили багатьох особистостей, що заявляли про зворотний бік медалі колоніалізму, в колишніх російських домініонах таких голосів майже не чути. Коли Червона Армія залишила Центральну Європу, визволені країни спрямували свою увагу в інший бік, а колишні радянські республіки надто поглинуті справою врятування решток своєї економіки та суспільства,

щоб дозволити собі вкладати кошти в постколоніальний дискурс.»[26,ст.9] Вирішення проблеми ідентичності є важливою для політики і національної безпеки держави. З вище згаданого можна поставити питання «Хто вивчає «постколоніалізм»? Представники та бачення цього поняття? Якими методами вони користалися?» Далі я презентую три різні теорії постколоніалізму, від трьох авторів. Перший це один з головних теоретиків Едвард Саїд та його праця «Орієнталізм», Єва М. Томпсон та праця «Трубадури імперії та Російська література і колоніалізм», де вона ґрунтується на праці Саїда, але своє дослідження вона спрямовує на Східну Європу та Росію і ідеологічно відмінний від перших двох це Франц Фанон.

З точки зору теорії світових систем, економічна експлуатація периферії не обов'язково вимагає прямого політичного чи військового втручання. Подібним чином сучасні теоретики літератури звернули увагу на практики репрезентації, що відтворюють логіку підпорядкування, яка існує навіть після здобуття незалежності колишніх колоній. На сферу постколоніальних досліджень головним чином вплинула книга Едварда Саїда «Орієнталізм». В орієнталізмі застосовував методіку дискурсивного аналізу Мішеля Фуко для отримання знань про Близький Схід. Термін орієнталізм описував структурований набір концепцій, припущень та дискурсивних практик, які використовувались для отримання інтерпретації та оцінки знань про неєвропейські народи. Аналіз Саїда дав можливість науковцям реконструювати літературні та історичні тексти, щоб зрозуміти як вони відображали та підкріплювали імперіалістичний проект. Він звертав увагу на взаємозв'язок між знанням та владою. Виставивши на перший план культурну та гносеологічну роботу імперіалізму, дослідник зміг підірвати ідеологічне припущення про безцінні знання і показати, що «...пізнання Сходу було частиною проекту панування над ним «ніхто не повинен думати, що структура орієнталізму — це не більш як така собі структура вигадок та міфів, яка вмить розвіється, щойно буде сказано про них правду. Особисто я дотримуюся переконання, що орієнталізм об'єктивно слід розглядати як

знакову систему, яка виражає європейсько-атлантичну владу над Сходом»» [19, с. 10].

Ще одним дослідником постколоніальних студій, як я вже згадував вище, виступає Єва М. Томпсон та її праця «Трубадури імперії та Російська література і колоніалізм». У своїй праці вона звернула увагу на історичний феномен та роль російської культури у процесах колоніалізму неросійських народів та процеси деколонізації їх. Дослідник користується літературною та політичною спадщиною і реальністю, як імперської Росії так колонізованих народів. На їх аналізі вона вибудовує чітку межу між колоніалізмом і постколоніалізмом. Також бере до уваги прояви та розбудову національної ідентичності, нації та види націоналізму. Як стверджує дослідниця Тетяна Дзядевич,: «цінність книжки Еви М. Томпсон «Трубадури імперії» полягає в тому, що вона дає читачеві перспективу дистансу до російської культури, літератури, російського дискурсу. Тобто читач має змогу подивитися на знайомі й, так би мовити, «рідні», з дитинства тексти, на авторів, на неоднозначні моменти історії із зовсім іншої перспективи» [26, с. 2]. Власне Є. Томпсон стверджує, що дослідження колоніалізму та постколоніалізму на теренах колишньої Російської імперії та Радянського союзу є проблематичним для західного дослідника. По перше, про невизнання Росію колоніальною державою, а саме «...постколоніальній теорії та критиці зазвичай вважається, що колонії розташовані далеко від метрополії, і що їх завоювання вимагає заморських походів. У випадку ж Росії колонії межували з етнічно російськими землями» [26, с.19]. Туманний або тонкий не бачений перехід від Російської імперії до Радянського союзу, що фактично являє собою не виникнення нової держави, а проста зміна політичного вектору із збереженням культурного імперіалізму та його методів «Насильницьке перетворення Російської імперії в Радянський Союз ще більше замаскувало колоніальну природу держави, в якій домінували росіяни. Територія цієї держави збільшувалася за рахунок війн, анексій і дипломатичних маневрів, які не дуже відрізнялися від заморських авантур західноєвропейських

держав» [26, с. 9]. Можливо в Радянському союзі це проявлялося в певній мірі зменшення тиску на підконтрольну культуру, але в свою чергу це відбувалося задля здобуття влади.

Дивлячись в ідеологічному спектрі дослідження постколоніальних студій, можна звернути увагу на постать, Франца Фанона. Відомий він, як алжирський революціонер та мислитель. У своїх працях він здебільшого спирався та апелював на марксистську ідеологію. Через призму марксизму він виробляв своє бачення, як і колоніалізму, так і боротьби з ним. Свою теорію національного визволення від колоніального поневолення Фанон підводить за допомогою насильницької теорії. А саме, насильство для нього виступає ключовим знаряддям визволення, деколонізації « Національне визволення, національне відродження, відродження державності чи співдружності – хоч як її не називай, деколонізація, це – завжди насильницьке явище» [27, с. 5]. На думку мислителя, деколонізація відбувається насильницьким шляхом і для нього саме цей момент або це поняття тісно пов'язане із самим людським буттям. Воно спричиняє радикальні зміни, не тільки в державі чи суспільстві, але в кожній окремій людині. Це проявляється в радикальних змінах світогляду окремої особистості. Також тепер людина або ж ціла нація стає незалежною, і яка може самостійно жити і знаходити своє місце у світі «Годі не завважити деколонізацію: вона безпосередньо пов'язана з людським буттям і докорінно змінює його, перетворюючи глядачів, що їм власна мізерія лягла тягарем на серце, на головних акторів, що пишаються у світлі променів Історії» [27, с. 6]. Виходячи на постколоніальну теорію Франца Фанона, то можна підмітити, що автор зауважував на тому як пристосуватися до умов деколонізації деякі, як стверджує філософ «колонізований» приймає культуру свого поневолювача «Щоб засвоїти культуру гнобителя та знатися на ній, колонізований мав опанувати деякі інтелектуальні здобутки колонізатора – приміром, запозичити спосіб мислення колонізаторської буржуазії» [27, с. 15].

Отож пройшовши по поверхневому розгляді понятті « постколоніальна ідентичність» та як вона презентується в різних дослідниках та філософах, думаю що варто зробити такі подальші дії. Для того, щоб зрозуміти саме поняття «постколоніальна ідентичність», варто оглянути та визначити її складові або ж дотичні до неї поняття та компоненти. По- перше, візьму до уваги імперську ідентичність і ідентичність метрополії, саме у цьому аспекті і формується передумови виникненню постколоніальної ідентичності. По друге, зверну увагу на ідентичність колоніальну, якає наслідком дій імперії. Головну ідею візьму з революційного діяча, психіатра та філософа Франца Фанона. По третє, завершальна точка буде на вивченні поняття «постколоніальна ідентичність. Загалом це поле буде окреслено вченням та працями Едварда Саїда та Мері М. Томпсон.

2.1 Ідентичність метрополії і імперська ідентичність

Що собою являє імперія? Яка особливість цього поняття від усіх інших? Чим виявляється ідентичність жителів імперії, або ж ідентичність метрополії? Це лиш вузьке коло питань, яким задаються люди. Вдивляючись в буденне значення «імперії» ми можемо зумовити такі відповіді на це, як: « Країна яка веде постійні та агресивні війни», « Території, де розташовуються багато народів, особливо поневолених». Багато тямимо у цьому слові, але наукове визначення її не завадить. «Термін "імперія" (лат. *imperiūm* – наказ, верховна влада, управління, держава) в історичній літературі вживається для означення державних утворень минулого, до складу яких входили інкорпоровані ними колишні самостійні держави або/і бездержавні тер. й верховна влада в яких, як правило, належала імператорові.» Принаймні таке визначення дає нам Інститут Історії України НАН України. Продовжуючи наше дослідження ми маємо звернути увагу на те, що метою імперії є певне розширення своєї влади у певній частині світу чи континенту. Вона за ідею має всеохоплююче панування над народами. Влада розповсюджується з метою економічної або військової гегемонії. Можна стверджувати і те, що й

імперії відігравали певну роль «змішувача культур». З часів Риму ми бачимо, як різні народи об'єднувалися або були завойовані і жили разом в одній імперії. Розвивалися та створювали надзвичайно різні унікальні культури та інтелектуальні пам'ятки, які власне закарбувалися тисячоліттями «почасти завдяки імперії всі культури переплелися, жодна не є ізольованою і чистою, всі гібридні, неоднорідні, надзвичайно диференційовані й немонолітні» [20, с. 30]. В історії багато прикладів імперій від Китайської яка проіснувала 35 століть і до традиційних як Римська та Британська, але усі вони не були вічними. Вони різко підіймалися та занепадали. «В імперській культурі є щось систематичне, тому в жодній іншій імперії ця ідея не настільки очевидна, як у Британській чи Французькій та – дещо інакше – в Американській» [20, с. 27]. У сучасному світі важко говорити про імперії в чистому вигляді цього слова, але подати кілька прикладів на мій розсуд можна. Це такі країни як Сполучені Штати Америки, які характеризуються своєю демократичністю та намагання «допомогти» кожній країні «...Сполучені Штати були не класичною імперською владою, а відновниками справедливості по всьому світові, переслідувачами тиранії, захисниками свободи всюди й за будь-яку ціну» [20, с. 27]. Російська Федерація, яка є антиподом до першої країни і характеризується своєю авторитарністю та агресивністю, що до інших держав. В кожній із цих країн закладена певна ідея, яка сповідується населення цієї чи іншої держави. Ця ідея може перерости в ідентичність або в певну національну гордість, хоча те і те для мене є тим самим. У своїй книзі «Культура і Імперія» Саїд стверджує: «...до XIX сторіччя поняття «ідентичності» стало характерною ознакою й імперіалістичних культур, і тих культур, які намагалися опиратися європейським вторгненням» [20, с. 29]. Ідентичність метрополії або по іншому говорячи імперська ідентичність трималася на ідеї певної зверхності над усім народами. Так само як і національна ідентичність мала на меті певну особливість або ідея «місце під сонцем». Імперська ідентичність була підкована наукою, релігією та політикою. На неї працювали всі громадяни

метрополії. Будувався образ найкращої людини, це можна замітити в Європі 19 століття, коли були поширені не тільки націоналістичні теорії але й расистські концепції, де біла людина, а саме європеєць був кращим від людини з Азії чи мешканця Африки «У цьому ж таки ключі орієнтали або араби зображуються легковірними, «позбавленими енергії й ініціативи, дуже схильними до грубих лестоців, інтриганства, хитроців і жорстокого ставлення до тварин; орієнтали неспроможні ходити ані по дорозі, ані по тротуару (їхні розхристані мізки неспроможні зрозуміти те, що розумний європеєць схоплює відразу, а саме, що дороги й тротуари прокладені для того, щоб по них ходити); орієнтали — закоренілі брехуни, вони «летаргічні й підозріливі» і в усьому протилежні ясності, прямоті та благородству англосаксонської раси» [19, с. 36]. Це було нормальним явищем в імперії, коли на таких засадах вибудовувалася їхня ідентичність. Також політика влади зачепила і питання щодо статті особливо в стереотипах про зверхність чоловіка над жінкою. Як ми бачимо ідентичність метрополії, уявляла себе чоловім, тобто тим хто опікується поневоленим народом, тобто жінкою «Більше того, сам-таки орієнталізм вважали виключно чоловічою сферою буття; як і багато професійних гільдій, чий світогляд сформувався в новітньому періоді, він дивився на себе та на свій предмет крізь затемнені сексистські окуляри. Це стає особливо очевидним при читанні творів мандрівників та романістів: жінки там, як правило, є створіннями чоловічої силової фантазії» [19, с. 124]. Одне із цікавих речей імперської ідентичності, те що воно надавало собі людських рис. Певне порівняння, яке втілювалось в світогляд метрополії. Цей прийом, яким користувалася влада, ефективно розповсюджувалося заради підтримки її «Під цим протиставленням між статечною англійською бабусею та легковажною французькою кокеткою, яке зробив Кромер, криється незаперечне право британців на привілейоване становище свого буття на Сході. «Факти, яким він [англієць] має давати раду», є набагато складнішими, тому що їх визначає Англія, ніж хай там які

проблеми, що на них спроможний звернути увагу надміру легковажний француз» [19, с. 127].

Головним покровителем імперської політики та ідентичності стала не тільки армія і культура, але і наука. Кожна галузь науки працювала на інтереси імперії, і мала на меті возвеличення її важливості та підтвердження власного успіху у світі. Виділялися цілі комісії для перевірки доцільності фінансування певної галузі науки. Створювалися кафедри та цілі імперські університети задля підготовки майбутніх спеціалістів. «У 1909 р. він нагадав учасникам імперської прес-конференції, які зібралися в Оксфорді, що «ми навчаємо тут і звідси посилаємо до вас наших губернаторів, адміністраторів та суддів, ваших учителів, проповідників та адвокатів». І цей майже педагогічний погляд на імперію був для Керзона особливо слухним, коли йшлося про Азію, котра, як він одного разу висловився, примушувала тебе «замовкнути й замислитися» [19, с. 128]. Однією з таких наук Саїд визначає географію, вона в свою чергу мала великий вплив на розвиток колоніалізму «Космополітичний характер географії визначав, на думку Керзона, її універсальну важливість для всього Заходу, чиє ставлення до решти світу було позначене неприхованою невситимістю» [19, с. 129]. Вона була поштовхом для розширення Європейців на Схід. Загальному вона стала успішною галуззю науки, яка підтримувала, як і військову справу, так і економіку та політику. Едвард Саїд влучно засвідчує її роль, стверджуючи: «Географія давала той істотний матеріал, який підпирав знання про Схід. Усі латентні і незмінні характеристики Сходу ґрунтувалися на географії, були в ній закорінені» [19, с. 129].

В колонізованих країнах, європейці проводили практику зверхності над місцевим населенням. Особливо, це було показано в расову і культурному плані. Розроблялися цілі теорії, збиралися велелюдні конференції науковців для дослідження того чи іншого колонізованого народу. Все було просто, з расової точки зору «білий» був кращий, «чорний» ні. Вводилися обмеження для колонізованого народу, на прогулянках парками, відвідування певних

заходів, в загальному створювався стереотип мешканця колонії «Бути Білою Людиною було, таким чином, ідеєю і реальністю. Це буття включало в себе зважену, обґрунтовану позицію як у ставленні до білого, так і до небілого світів. Це означало — в колоніях — говорити в певний спосіб, поводитися згідно з певним кодексом правил і навіть відчувати якісь речі, а якісь ігнорувати. Це означало специфічні судження, оцінки, жести, рухи, поведінку» [19, с.135]. Ця думка існувала довго, проблеми в сучасному світі у колишніх колонізованих, і пригноблених народів постають все частіше. Ми можемо навіть говорити про рабів, яких забирали із домівок Африки і перевозили в обидві Америки. Це також певний інструмент імперії, і неважливо під чим вона себе прикриває. Чи будь то демократія чи віра, чи спільна мова чи культура, усе це привід для розширення територій або в сучасному плані впливу.

Отже, можемо дійти висновку, що імперська ідентичність та взагалі імперії мали колосальний внесок в розвиток та історію людства. Як уже було стверджено на початку, імперії мали свої позитивні і негативні чинники. Кожна країна хотіла задовольнити не тільки свої амбіції, а встановити домінуючу ідентичність, яка буде впливати на соціальний, політичний та економічний центр на певній території «імперія була не об'єктом амбіцій, а насамперед і передусім великим історичним, політичним та соціологічним фактом» [19, с. 129]. Ця ідентичність розширювалася, боролася та поневолювала. Вона включала у собі багато інших місцевих та національних ідентичностей. Можна навести приклад багатьох імперій та ідентичностей, але слід зауважити на одній яка є доцільна і ближчою для України, це Російська імперія. Вона є прикладом цієї держави, яка у собі утримувала багато поневолених народностей. Свою політику ідентичності провадила на ґрунті релігії. Це утворення на теренах Європи і Азії вважало себе наслідувачем Римської імперії та Візантії. Відмінність яку я вище зазначав, Російської імперії ґрунтується на тому, що наперекір від західних держав, які колонізували далекі заморські територія, вона колонізувала прикордонні

народи. Україна в цьому теж відіграла свою роль. Деякі дослідники вважають, що саме становище України є феноменом. Це закладається в тому, що Русь-Україна і сама становила певну імперію і була метрополією для різних племен та народів. Дослідники вважають, що Україна, як давня метрополія була колонізована своєю ж колонією. Що до ролі України в часи Російської імперії, то ідентичність ґрунтувалася на заперечення саме русинської (української) нації, а лише наявність похідного сфабрикованого народу з йменням йому «Малороссия». Ця ідентичність імперської влади на теренах України будувалася віками і її вплив на сьогодні колосальний. В подальшій темі буде розкрито якраз становище об'єкта дії імперської ідентичності. Також на прикладі західних та вітчизняних дослідників буде окреслено поняття колоніальної ідентичності та теоретичні засади її подолання.

2.2 Ідентичність колоніальної свідомості та її подолання

Щоб дослідити таке поняття, як колоніальна ідентичність буде доречним, надати розуміння колоніалізму. Колонізація базується на вченні про культурну ієрархію та верховенство. Теорія колоніалізму – це панування метрополії, яка керує віддаленою територією шляхом впровадження поселень або ж підкорень наявних народів. Це встановлення та контроль території протягом тривалого періоду суверенною владою над підлеглими та «іншими» людьми, які відокремлені від правлячої влади. Сам термін «інші» широко застосовується для політики колонізації, заради виправдання дій імперії Особливості колоніальної ситуації включають політичне та правове панування над “іншим” суспільством, відносини економічної та політичної залежності та інституціолізовану расову та культурну нерівність. Нав'язувати своє панування фізичної сили шляхом війн, експропріації праці та ресурсів, ув'язнення та вбивств. Поневолення як корінного населення, так і його земель є головною метою колонізації. Влучно виразився на цю тематику Едвард

Саїд у своїй праці «Орієнталізм»: «І настільки великими були дескриптивні та текстуальні успіхи орієнталізму, що цілі періоди культурної, політичної та суспільної історії Сходу розглядаються як прості реакції на дії Заходу. Захід — це той, хто діє, а Схід — лише пасивний реагент. Захід — це той, хто спостережує, судить та оцінює кожен грань орієнтальної поведінки. І якщо протягом двадцятого сторіччя історія внесла істотні зміни в життя Сходу, то орієнталіст дивиться на все це розгубленими очима: він неспроможний усвідомити, що до певної міри «нові (орієнтальні) лідери, інтелектуали й творці політики багато чого навчилися у своїх попередників»» [19, с. 73].

Інші методи, які використовуються для підкорення корінного населення, — це звільнення культурних зразків; ці культурні цінності позбавляються, подрібнюються та спорожняються. Колоніалісти розглядають свою культуру як вищу культуру. Як правило, прив'язані або до еволюційних культурних, або до соціал-дарвіністських теорій «Тому ми не помилилися, вважаючи, що кожен європеець був послідовним расистом, імперіалістом і чи не цілковито етноцентричним у своїх поглядах стосовно Сходу. Ми трохи пом'якшимо гостроту цих ярликів, принагідно згадавши, що людські суспільства, принаймні більш розвинуті культури, рідко пропонували індивідові щось інше, окрім імперіалізму, расизму та етноцентризму, коли йшлося про взаємини з «чужими» культурами» [19, с. 123]. Намагаючись контролювати, отримувати економічні вигоди та "цивілізувати" корінні народи, колоніалісти демонтують рідну культуру, нав'язуючи власну. Відбувається руйнування культурних цінностей та способу життя. Мови, одяг, прийоми визначаються та будуються через ідеологію та цінності колонізатор. Встановлення колоніальної системи не руйнує рідну культуру саму по собі. Культура, яка колись є текучою, живою і відкритою для майбутнього, стає класифікованою, визначається і обмежується через інтерпретацію, нав'язаний гніт і цінності колоніальної системи. На цьому етапі рідна культура обертається проти своїх представників і використовується для знецінення та визначення самотності корінного

населення «Щойно колонізований вгризається у вудила і рветься з рук, загрожуючи колонізаторові, його доручають добрим душам, що вони на «симпозіумі з культурних питань» розповідатимуть йому про особливості та переваги західних цінностей» [27, с. 11]. Легітимність колоніалізму давно турбує політичних та моральних філософів у західній традиції. Принаймні з часів хрестових походів та завоювання Америки, політичні теоретики боролись із труднощами узгодження ідей про справедливість та природне право з практикою європейського суверенітету над не західними народами. Протягом ХІХ століття точилася дискусія на такі теми як поєднання ліберальної ідеології з колоніалізмом. Протягом розвитку ідей про всебічну рівність та свободу для людей та націй, колоніалізм почував себе добре, і не тільки. На ХІХ століття припадає широкий сплеск не тільки військового впливу, але і політичного та економічного колоніального розширення, великий націй-імперій. І постає питання: Як можливо було узгоджувати ліберальні думки з колоніальними планами? Одним із способів примирення цих очевидно протилежних принципів був аргумент відомий як "цивілізаційна місія", який передбачав необхідність тимчасового періоду політичної залежності або опіки, щоб "нецивілізовані" суспільства просунулися до такої міри, що вони змогли підтримати ліберальні інститути та самоврядування: «Разом з усіма іншими народами, в різні способи визначеними як відсталі, дегенеративні, нецивілізовані й загальмовані, орієнтали розглядалися в рамках моделі, сконструйованої з біологічного детермінізму та морально-політичних міркувань» [19, с. 124].

Свідомість колонізатора ґрунтується на піднесеній самооцінці власного становища. Хоч здебільшого колонізатор являв собою звичайного мешканця метрополії. Простого робітника чи фермера, який вирішив випробувати себе заради успіху та матеріального збагачення. Отже, коли він залишав метрополію і прибував в колонію для нього були відкриті усі двері, там він рахувався кращим ніж в себе в минулому. Для нього були можливості у всіх сферах послуг. . Фактично він вставав там «іншим» для корінного населення

«Правлячу клясу» не схарактеризувати лише заводами, нерухомістю чи рахунком у банку. Перш за все правляча кляса, це – люди, що примандрували з-за, прибудили, відмінні від тубільців, «інші» [27, с. 9]. Він повинен прийняти насильство та бідність, які бачить щодня. Його робота раціоналізувати дії самого себе та собі подібних. Суперечливість його способу життя, навіть з економічними вигодами та культурними обґрунтуваннями, залежать від його психіки. Глибоко в собі він живе знаючи про свої дії і незалежно від того наскільки він виправдовує чи обґрунтовує свою поведінку, колоніст визнає свою провину. Але людина не може жити з такими суперечностями, і таким чином колоніст створює ідентичність, щоб захищати свої дії. Саме в цей момент він створює імідж колоніста як гуманітарія, котрий просто отримує економічну вигоду. В його очах він несе «цивілізацію» для «дикунів» «...вони приносять якусь користь у сучасному світі лише тому, що могутні й найновітніші імперії успішно витягли їх із ями їхнього занепаду й обернули на щасливих жителів продуктивних колоній» [19, с. 34]. Характерною для ідентичності колонізатора і колонізованого це їхня місце прожиття. Вона ядро відрізняється і можливість останнього до доступу першого мізерна. Хороші умови життя забезпечують колонізатора всіх необхідним. Він не знає постійних недуг та голоду. Має доступ до освітніх закладів та дозвілля. Відмінно від нього колонізований страждає, якщо не говорити про тих хто прислуговується адміністрації. Тоді між ними виробляється різниця, у кожного своє бачення дійсності, у кожного своя ідентичність «Місто колонізатора – сите та лінюще місто, його черево завжди напхано купою солодких наїдків. Місто колонізатора – місто білих, чужинців» [27, с. 8].

Світ колонізованого являє собою сильний і непереривний тиск колонізатора. Воно характеризується тим, що всі права корінного та колонізованого народу дискримінується «Колоніальний устрій тримає колонізованого у стані постійної напруги» [27, с. 18]. Проводиться політика асиміляція місцевого населення з поселенцями з метрополії. В певний період

коли тиск невдоволення зростає. А саме національне визволення та деколонізацію Фанон накладає на роль мас. Недивно, бо саме Франц Фанон черпає свою ідейну спроможність із теорій Маркса. Для нього народ постає, єдиним володарем землі та влади. Він критикує колонізаторську буржуазію і в свою чергу колонізованих інтелектуалів. Деколонізація має відбутися тільки збройною боротьбою, знищити накладені норм та цінності колонізатора. Мислитель критично ставиться до ліберального поняття «індивідуалізм», стверджуючи на його чужинському походженні «Колонізаторська буржуазія затуркала його, і він забрав собі в голову, буцімто добрим є лише суспільство, що його складають індивіди, кожен з яких ізольований у своїй суб'єктивності...» [27, с. 14]. У свою чергу він ставить заголовне ідею комуни. Ідею спільного майна, спільної боротьби. Для нього колектив набуває форми такої як і в Радянському Союзі возвеличувалася «Цей колонізований інтелектуал, роздушений і розбещений культурою колонізатора, згодом відкрив для себе вагу сільської громади, згуртованість народних комітетів, надзвичайну плідність роботи мешканців кварталу та зборів політичного осередку. Відтепер справа кожного буде справою всіх...» [27, с. 14]. Перегляд усього можливого що було створене колонізатором потребує знищення або націоналізоване. Багато жертв потребуватиме подолання колоніальної свідомості. За Францом Фаноном саме насильство, як і йшлося на початку є єдиним інструментом для деколонізації «Дійсність деколонізації як вона є, це – дійсність розпечених бомб і закривавлених лез» [27, с. 6]. Цією наведеною цитатою можна ствердити, що філософія визволення чи філософія деколонізації Франца Фанона являє собою цілковиту агресивну дію, що до поневолювачів. І не дивно, що він як теоретик та один із революціонерів за незалежність Алжиру сприяв тому кровопролитному періоді, що заплямовано в історії ХХ століття. Згідно з його теорію і накласти її на історію України, то прикладів можна знайти чимало. Наприклад, визвольна боротьба в 20 столітті, яка більш-менш підходить для даного опису. Кожен дослідник історії дати трактує по іншому.

В сьогодишньому етапі також відбувається певна деколонізація, якщо слідувати за філософом-революціонером. У нас є цінності накладенні колонізатором, колонізовані інтелектуали та сам колонізатор. Колонізатор, який має намір знову вхопити за шию свою недавню колонізованого. Україна зараз перебуває на певному етапі. Етапі політичних змін, змін від тоталітарного і також колоніального минулого до демократичного майбутнього, але на цьому шляху є перешкоди «On a way to the democracy from soviet totalitarianism Ukrainian society faces the threat of new addiction from its former metropolis – Russia. This addiction is similar to the colonial dependence, but without direct responsibility of Russia for the economic, political, cultural oppression of Ukrainian society.» [30, с. 1]. Хоча й мова велася про те, що зараз відбувається деколонізація, якщо дивитися очима вчення Франца Фанона, більшість сучасних філософів говорять про поняття постколоніалізму, яке характерне колишнім колоніям, і які маю труднощі з побудови своєї власної національної ідентичності.

2.3 Ознаки постколоніальної ідентичності

У теорії постколоніальних студій можна виділити, багато теоретиків починаючи від основ це Едвард Саїд, Гаятрі Чакраворті Співак, Гомі Бгабга, Франц Фанон, Мері М. Томпсон та наші українські дослідники такі як: Марко Павлишин та Оксана Забужко. Загалом буде охоплено деяких із них . Однією із головних праць постколоніальної теорії вважають працю Едварда Саїда «Орієнталізм». У своїй праці мислитель досліджує погляд європейських держав, а можна узагальнити кажучи про західних, які дивилися на певну територію, а саме схід, через призму імперських бажань. Саме імперські бажання в сполученні з наукою та культурою дали це й матеріал, який створив нам образ того сходу, який ми йог знаємо. І яким він сам себе уособлює « ...орієнталізм — це не європейська фантазія про Схід, побудована на химерах, а створений зусиллями багатьох людей корпус теорії

та практики, в який протягом багатьох поколінь було вкладено значні матеріальні інвестиції»[19,с.11]. Як стверджують українські дослідники Саїда, М. Сінченко і М. Гавриловська, що орієнтальний дискурс формують три чинника: «1) *академічний* (Схід виступає об'єктом наукової рефлексії); 2) *образний* (орієнталізм як спосіб думки, що вносить розрізнення між Сходом і Заходом); 3) *корпоративна інституція контактування зі Сходом* (способи владування Заходу над Сходом)»[21, с.109].

Для постколоніалізму характерне таке явище, як накладання певних стереотипів чи упереджень на певну народність чи територію. Та панівна сила, яка починає володіти утворює власне знання про цю місцевість. Воно накладає систему оцінюючих суджень, які потім поширюється на самого колонізованого. Таким чином можна і згадати поняття орієнталізм, який мав свою роль. Як вже було вище сказано, орієнталізм був інструментом для допомоги в політичній, культурній або економічній гегемонії «Таким чином, Схід, яким його зображує орієнталізм, — це система репрезентацій, обрамлена всією сукупністю сил, які привели Схід у західну науку, західну свідомість, а згодом — у західну імперію.»[19,с.122]. Дуже вагомим чинником який сприяє постколоніальним дослідженням є література. Через неї просвітлюються різні бачення на проблему імперій, колонії та постколоніальної ідентичності. Дослідник зауважує на необхідності використанні їх у своїх праці, бо саме література відкриває бачення на цю сферу «Тому я поставив собі на меті дослідити не лише праці вчених, а й літературні твори, політичні трактати, тексти журналістики, подорожні нотатки, релігійні та філологічні студії» [19, с. 27]. Це також і характерне і для американської дослідниці Єви М. Томпсон, яка взяла за основу літературу Російської імперії, щоб у свою чергу дослідити феномен, який властивий суто для російського колоніалізму. Вона досліджує аспекти домінування російської літератури над слов'янськими та неслов'янськими народами. Зауважує на доцільності вивченню цієї літератури як засобу поширення власної культури. Влучно висловився про доцільність

літературних носіїв і українській дослідник постколоніальних студій Марко Павлишин. Акцентуючи увагу на пріоритетному дослідженні саме літератури метрополії або імперської «Для постколоніальних студій характерні тексти, написані імперськими мовами, оскільки мало хто з критиків постколоніалістів вивчив автохтонні мови колишніх колоній.»[17, ст.533] Загальному можна твердити, що імперська література перекривала літературу колоній, вона або повністю маргіналізувала її або ж відводила їй нижчу ціль. Література колонізованого була лише відведення для нижчих класів суспільства. «Російська література брала участь у цьому процесі, впроваджуючи на завойованих територіях нарратив російської присутності і витісняючи з цих територій їхню власну історію та письменство, що мали для них важливе значення»[26,с.9]. У постколоніальну епоху суспільство починає переосмислювати цю літературу піднімаючи її на верхні щаблі літературознавства. І в той момент ця література менше сприймається половиною суспільства, для них вона чужа і не зрозуміла. Тим можна охарактеризувати постколоніальні студії. Коротко кажучи, починається певна боротьба культури колоніальної, яка у собою являє літературу панівної колишньої імперської сили та нової національної, яка розбудовується. Добре визначив це український дослідник Марко Павлишин вводячи такі поняття «антиколоніальний» та «постколоніальний». Антиколоніальний означає боротьбу культури проти панівної колоніальної гегемонії та визволення з умовою утворення нації та нової ідентичності. Постколоніальним можна вважати не тільки, те що має бути прийнятим або знищеним, але й усвідомлення власного колоніального минулого. Воно являє собою певний дискурс та толерантне відношення до минувшини. В Україні це ярко виражено в так званому феномені «ностальгії за СРСР» половина яких громадян вважає, кращим періодом існування як держави, культури та розвитку особистості «Постколоніальна свідомість зовсім не позбавлена політичної заангажованості, але їй притаманна схильність до плюралізму, толерантності, компромісу й іронії» [17, с. 533].

Але які є ознаки постколоніальної ідентичності? Однією із ознакою постколоніальної ідентичності є ностальгія. А власне ностальгія за колоніальним минулим. Для нашої ситуації, це зводиться до терміну «ностальгія за Радянським Союзом». Цей психічний феномен фактично завжди присутній на теренах деколонізованих країн. Пам'ять про минуле завжди карбується у людській голові, якщо вона являє собою позитивні моменти. По перше слід розкрити розуміння поняття ностальгія. Ностальгія є здебільшого психічним феноменом людського буття, яке зачіпає область пам'яті, спогадів, тощо. Це визначення походить із грецької мови і складається із двох окремих слів, а саме *nostos* – «повернутися додому» та *algia* – «туга». Дивлячись на ці складові терміну, можна ствердити, що ностальгія продукує певні відчуття згадування минулого і емоційне збурення, на кшталт суму, туги, роздратованості та розчарування. Потяг пам'яті, який направлений до повернення тих спогадів, які особа вважає за успішні та щасливі. «Ностальгія - це відчуття втрати чи переміщення, і водночас стан сліпоты (це також роман із власною фантазією). Ностальгічне кохання може тривати лише тоді, коли закохані живуть далеко один від одного» [31, с. 137]. Також ностальгія може розумітися, як мука за минулим, потяг до минулого яке позбавлене болю. Що ж являє собою «радянська ностальгія» як ознакою постколоніальної ідентичності. Наша увага має звернути спершу на сам термін «радянськість» або період існування такого державного формування, як Союз Радянських Соціалістичних Республік, скорочено СРСР. Цей термін слід вбачати через своєрідний культурний спогад, який сформувався крізь вплив ідеологічно-політичних дій з боку владного або ж окупаційного режиму цього періоду. Вище згадано можна узагальнити в один компонент або ідеологічно-імперську свідомість як «Радянський комунізм» Також до попереднього твердження можна додати досвід переживання та існування колонізованих країн. Усі ці елементи як і колонізовані країни, союзні республіки та держави-сателіти утворюють такий феномен як «радянська пам'ять» та «радянська ностальгія». У життєвому полі

населення цих територій глибоко і сильно вкоренилися ця пам'ять і в свою чергу ностальгія. Це яскраво видно на прикладі новостворених держав, які здобули власну незалежність відбуваючи кілька десятиліть чи навіть століть під владою цієї панівної ідентичності . Після розпаду СРСР громадяни незалежних країн стають об'єктом психологічного феномену пам'яті, як ностальгія. Вона зачіпає усі верстви населення, усі статево-вікові групи, національні меншини та політико-ідеологічні спільноти. Термін «радянський» у певному сенсі – це всі сліди в пам'яті людей, що проживають на територіях колишніх республік СРСР та держав-сателітів. І під цим поняттями «радянська пам'ять» та «радянська ностальгія», можна вважати те, що втрачено. Те минуле, яке було світле та плідне для певної кількості людей. Влучно написав український дослідник Олександр Пронкевич у своїй статті ««Радянська ностальгія» та новий російський імперіалізм у контексті теорії покоління» те, що «...під терміном "радянська ностальгія" ми розуміємо ідеалізований наратив, який представляє пам'ять про радянське минуле у конгломераті позитивних асоціацій та спогадів, пов'язаних з подіями, явищами, процесами та відносинами періоду СРСР, які безповоротно втрачені» [31, с. 139].

Другою ознакою можна виділити таку складову, як «стан меншовартості» або «жертви» . Він характерний для країн пострадянського простору, особливо проявляється в Україні. Як ми можемо замітити цей «стан меншовартості» взаємопов'язаний із комплексом жертви. Здебільшого, цей комплекс був штучно створений ще владою метрополією для підтримки політики колонізації та гегемонії на теренах України. Так «перекручування» історії, на користь пануючої ідеології та влади призвело до «комплексу меншовартості» в українському суспільстві. Так звані імперські наративи «малороссы», «Новороссия» та «братские народы» надірвали національну ідентичність України та загально національну оборону цієї держави «Зі здобуттям незалежності України порушилося питання етногену українців, тому що стереотип Київської Русі як “спільної колиски” ще досить міцно

сидить у свідомості великої кількості українців. А звідси – і недержавний народ, меншовартість, рабські риси» [6, с. 173]. Це добре досліджено в статті Гандзій О.А. «Проблема морального розвитку нації у творчості Івана Огієнка та Романа Іванчука», де автор аналізує «комплекс меншовартості» у праць відомого перекладача та письменника Івана Огієнка та політика і письменника Романа Іванчука. Для першої персоналії характерне розуміння «комплексу меншовартості» пов'язане з становищем українців 19-20 століття і те, що вимусило їх покинути рідний край «Для Івана Огієнка меншовартість – це хвороба еміграції. Ймовірно, що у його духовній практиці неодноразово зустрічалися випадки цієї хвороби серед українців, вимушених з різних причин залишити батьківщину» [6, с. 175]. За Іванчиком «стан меншовартості» був зумовлений таким феноменом людського та суспільного аспекту як «зрада». Саме поняття зрада включає в собі площину всього антиукраїнського та того, що призвело до усіх не вдач українських політичних діянь в історії. Якраз це розуміння зради постає як духовна меншовартість особистості в його житті «Філософсько-психологічний висновок Іванчука такий: зрада є справою волі неповноцінної, враженої хворобою бездуховності, а отже, непідсудної особини, й тому не підлягає юридичному кодексові – тільки моральному» [6, с. 176]. Щодо подолання цього стану, два автори наголошують на аспекті подолання. Подоланням цього явища в українському суспільстві зумовлює акцентування уваги на історії. Також розвиток власної культури та мови, що зумовлює викорінення цього стану. Головною цінністю для двох згаданих особистостей є нація «нація – це “організм живучий” і стверджує, що на прикладах лише трьох європейських народів – болгарського, чеського й українського можна упевнитися, що довести підкорену націю до повної асиміляції і цілковитого зникнення не спроможний жоден завойовник навіть тоді, коли тримає її в неволі століттями» [6, с. 176].

Отже, усі ці ознаки та твердження дослідників можна звести до поняття постколоніальна ідентичність. Ідентичність яка виступає рушійною силою в

сучасному світі, має бути комплексно сформована. Ця проблематика ясно виступає у новостворених держав, як роками або то й століття знаходилися у колоніальному гніті від імперій. Для цього потрібна добре спланована та розвинута гуманітарна політика, яка вирішувати ці завдання. Подібні завдання більше покладені на покоління тих хто вже народився під час незалежності, ніж на тих хто ще й жив у часи окупації колоніальними державами. Недаремно, саме це є ідентичністю. Бо ідентичність формується під впливом не тільки внутрішніх дій суб'єкта, але й зовнішніх чинників, які впливають безпосередньо на свідомість людини. Вже було проаналізовано два важливих поняття цього дослідження. Насамперед це національна ідентичність із розуміння її класиками політичної філософії. Її функція є головною для утворення молодого держави. Франц Фанон вбачав у нації інструмент визволення « Національне визволення, національне відродження, відродження державності чи співдружності – хоч як її не називай, деколонізація, це – завжди насильницьке явище» [27, с. 5].

Дослідивши феномен постколоніалізму від витоків з імперської ідентичності та колоніальної та її подолання і до ознак постколоніальної ідентичності. Весь цей обсяг та проблем був виявлений у численних працях не тільки філософів, але й культурологів, географів та літературознавців. Яким чином зіставляються ці дві ідентичності? Краще сказати, які виникають проблеми в змінні однієї ідентичності іншою? Перешкоди на шляху розбудови національної ідентичності виставляють питання суспільної єдності. Не усі прошарки та світоглядні групи суспільства можуть поділяти цілісне бачення майбутнього. Для колишньої колонії, яке розвивається демократичним шляхом характерне різноманітність поглядів та недосвідченість у гуманітарній політиці для вирішення складних викликів, які постають на шляху новоствореної, деколонізованої країни.

Розділ 3.

Проблеми розбудови власної національної ідентичності в постколоніальному суспільстві

Дана проблематика є важливою для новостворених країн, які отримали власну незалежність, чи то мирний шляхом чи насильницьким від'єднанням від могутніх імперських держав. Розбудова власної національної ідентичності постає питанням національної безпеки для багатьох націй. Незалежність ще не гарантує безпеку від зовнішніх впливів, а належна увага до власної нації, зумовлює розвиток та життєдіяльність власного населення. Для молодих держав постає проблема співжиття двох ідеологій як демократії так націоналізму. Деякі дослідники вважають націоналізм авторитарною ідеологією, бувають і такі радикальні висловлювання і відносять його тоталітаризму посилаючись на нацистську Німеччину. Вони вважають, що націоналізм не може бути демократично встановленим у державі без потреб авторитарного втручання. У свою чергу демократія одна із ліберальніших форм врядування суспільства, включає думку більшості нації (населення), але й звертає увагу на національні меншини. Демократія зі своєю свободою вибору, на думку деяких дослідників ставить під питання верховенство національних інтересів. Здебільшого демократія впливає і спирається на національну ідентичність, як таку.

Національна ідентичність зумовлює не тільки відродження цілого суспільства, але і винайдення індивідуальної свободи. Індивідуальна свобода стає ключовою ланкою для побудови демократичних цінностей у суспільстві. Винайдення власного демократичного шляху та національного відродження у кожній державі постає по своєму «For the counteraction to this plan Ukraine should seek and find its own plan of democratic transition and this Ukrainian plan should consist of new, proper Ukrainian, not Soviet or post-Soviet strategy of political, economic and cultural modernization. Only such modernization could be adequate answer for a challenge of post-colonialism» [30, с. 2].

У подоланні постколоніальної ідентичності потрібна блискавичне застосування історії як формотворчого інструменту ідентичності. Національна пам'ять зумовлює утворенню національного міфу, який у свою чергу стає підґрунтям для нації. Перехід від розуміння історії, як опису окремих персон до возвеличення цілого суспільства, що являє собою національний егоїзм. У свою чергу і постають негативні чинники таких дій. Постає націоналізм зі своєю різновидність між агресивним та захисним. Появляються імперії, які і призводять до проблеми колоніального та постколоніального дискурсу.

Під час розбудови національної ідентичності в постколоніальному суспільстві, постає питання гібридної ідентичності. У свою чергу вона несе багато запитань, щодо вирішення проблем та майбутніх наслідків. Коли у суспільстві домінують дві ідентичності. Ці стосунки проявляються ще у відношенні колоніальний та колонізований, і зі своїм розвитком зупиняється на етапів постколоніальний та національний «Гібридизація – це складний процес, позначений різного роду взаємовпливами. В імперсько-колоніальному випадку спостерігається *"силовий вплив на туземця"* та одночасний вплив туземця на колонізатора» [10, с. 176]. Особливість розкриття гібридної ідентичності у тому, що вона пристосовується до реалів суспільства в якому знаходиться. Проблематика трактування історії з різних сторін зникає тому, що сама гібридна ідентичність вмістить собі кілька поглядів на кожну окрему ситуацію. Також у суспільстві уже не виникає або ж тільки загострюється, залежить від соціально-політичної ситуації, потреба розрізнення на «своїх» і «їхніх» або «друзі» і « вороги» «Приналежність до гібридної ідентичності створює найбільш сприятливі умови для переосмислення опозиційних категорій "я" – "інший", "свій" – "чужий" та стереотипних уявлень щодо "Інакшого" / "Чужого"» [10, с. 177].

Поставлене питання про ідентичність національну та постколоніальну і разом взяту гібридну зумовлює, те що слід розглянути такі поняття політика історичної пам'яті у постколоніальному суспільстві і також розщеплення

соціальної ідентичності і її подолання в національній ідентичності. Визначення пам'яті через філософію спогадів Аляйди Ассман, є ключовим для розуміння трансформації ідентичності та вплив історії на неї.

3.1. Політика історичної пам'яті у постколоніальному суспільстві

Пам'ять завжди відіграє важливу роль у житті людини. Ми стикаємося із подіями кожного дня, деякі з них назавжди зникають, а інші ж закарбовуються на усе наше життя. Із пам'яті ми черпаємо досвід. У свою чергу він зумовлює нашу поведінку. Велику значимість пам'ять набуває в групі людей, спільноті, тощо. Вона формує засадничі уявлення про речі навколо нас. Також вона розбудовує основу для суспільства та нації. Цією основою є ідентичність. За допомогою таких інструментів як «згадування» та «забування» Аляйда Ассман характеризує конструюванням ідентичності. Власне за допомоги історії, ідентичність зароджується. Вона включає усі історичні аспекти, досвід та емоції які були протягом виникнення основ самоідентифікації «...визначає ідентичність як «активну й дискурсивно політичне тлумачення власної історії. Одне слово, ми визначаємо себе через те, що ми разом згадуємо й забуваємо» [2, с. 69]. У вище згаданих розділах вже було взято до уваги такий ефект як ностальгія. Але у нашому постколоніальному дискурсі, наприклад України як «радянська ностальгія». Було проаналізовано її роль у суспільстві як колоніальному так і в постколоніальному. Не було одного написано, що як подолати це і як відбувається трансформація цієї ідентичності на ідентичність національну. Варто звернути увагу на працю Аляйди Ассман «Простори спогаду». Де авторка звертає увагу на таку особливість не тільки психіки окремого індивіда, але цілого суспільства. Для неї це «спогад» . І в своєму розділі філософ звертає увагу не тільки на історичний і політичний контекст, але й на філософський. Сам ідентичність для неї взаємопов'язана із «спогадом» та «пам'яттю». Отож вертаючись до нашої ключової проблеми, а саме історична пам'ять в постколоніальному суспільстві. Як і вже було стверджено у

попередніх розділах. Постколоніальний дискурс є суміш спогаду про колоніальне минуле і намаганнями деколонізації та трансформації ідентичності. Трансформація ідентичності це важливий етап в суспільстві. Це етап проходить через вивчення історії та її аналізу. Як не дивно метрополія завжди намагалася перебудувати колонії на свій лад. Для цього вона заключала великий спектр інструментів. Вже було наведено приклад із географією як стає знаряддям імперських амбіцій так і історії це не оминуло. Отож, після вивчення слідів фабрикування історії, є важливим аспектом віднайти оригінал або ж істину історію. Аляйда Ассман звертаю важливу увагу і надає вагому роль історії як трансформатору ідентичності. Вона стверджує що: «Трансформація ідентичності означає також перебудову пам'яті: те, як ми знаємо, має для спільноти не менше значення, ніж для індивідів, і це відбивається в переписуванні історичних книжок, у знесенні пам'ятників, у перейменуванні громадських будівель і площ» [2, с. 70]. Спогади віднаходять свою значущість у новому суспільстві і набуває нових політичних іграх. У деколонізованих і постколоніальних країнах часто розвертаються дискусії на тему історії, спогадів та національної пам'яті. Створюються цілі структурні підрозділи, як мають на меті віднаходження возвеличення минувшини країни. Це є одним із ключових чинників для розбудови нації. Побудова національного міфу яка є ґрунтом для націотворення формується на спогаду В той же момент спогад породжує негативний ефект. Це згадування колишньої ворожнечі, колишніх образ та поразок. Також постає увага над колишніми кордонами нації і мрія їх повернення є ключовою. В певному сенсі виникає шовінізм, який може затухнути, але може розпалитися у пожар війни, насилля та терору «Так само повернення забутих кордонів і образів смертельних ворогів було пов'язане з вивільненням і політичним використанням спогадів. У цьому клубові вірулентних спогадів нещодавні згадки, що повертаються до несплачених рахунків зі світових війн, безпроблемно змішуються з віковичними епічними переказами» [2, с. 70]. Але у весь цей запас спогадів виникає не одразу. Або

ж можна сказати не згадується одночасно. Цьому передують багато чинників, які походять із зовнішнього оточення.

Спогад здебільшого дуже надійний та особистий феномен у людини і в суспільстві. За допомогою обставин, виникають спогади. Кожна подія має свій імпульс для виникнення «згадування». І саме «згадування» та «забування» є інструментом для стимулювання спогадів, пам'яті. І в тому можна підтвердити думку Ніцше, що «дієвець» є «необізнаним», мається на увазі, що у момент дії чи події особа не володіє повнотою спогадів, але лише реакція викликає певну частину спогадів, які потрібні для певної ситуації. Можна сказати, що існує певне місце зберігання спогадів у індивідуальній свідомості та колективній. Аляйда Асман називає це фондом спогадів, яким володіє особистість та стимулює її до розвитку «Фонд спогадів перебуває під рукою лише частково; це обумовлює принципову обмеженість людини, проте водночас і її здатність до змін і навчання» [2, с. 71]. Забування є інструментом спогаду не тільки негативним, але й позитивним. Потрібно ж розуміти корисність кожного елементу пам'яті. І функція забування має таку ж важливу роль як і згадування. Забування болісних та невдалих подій для індивіда відіграє в корисну сторону його психічного життя. Так само із суспільством забування певних історичних подій, грає лише на тому, що суспільство може скинути тягар спогаду і рухатися далі. Вже було вище проаналізовано, що однією з характерних рис постколоніального суспільства України є комплекс жертви і його наслідки в незалежний період. Забування має сприяти, тільки підняттю і розвитку далі. Також можливо і у відносинах між націями, як наприклад Сполучених штатів і Сполученого Королівства. Історія цих обох країн є нестійкою, під час Війн незалежність була проявлена жорстокість британців по відношенню до колоністів. Забуття це не повне стирання пам'яті або спогаду, це осмислення і доцільне використання спогадів у в нашому випадку міжнародних відносин «Ніцше, як відомо, прославив силу забування, як здатність відгороджуватися від власних ворожих і руйнівних спогадів...» [2, с. 72].

Для подолання ідентичності потрібне переосмислення історії та ролі людини в суспільстві. Аляйда Асман розкриває цю думку наприклад п'єс Шекспіра та англійської історії. У розумінні історичного міфу вона подає п'ять пунктів, де прослідкує розвиток встановлення нового розуміння нації. Зауважимо декілька з них. У першому пункті вона стверджує на тому, що із встановлення нового розуміння історії і минулого, можливе рішення проблем у суспільстві. Саме те що минуле вже не може бути переведене у майбутнє і в тому криється рішення. Критикуючи феодалізм, як застарілий і занепалий устрій, який піклується про окремі групи людей, сімей та династій. Дослідниця протиставляє феодалізму нову форму самоідентифікації та розуміння, як нація, що відмежовує людину і робить її індивідом. Також це нова форма розуміння історії, де утворюється вузловий центр усіх конфліктних і суперечливих спогадів «Місце феодальної історичної пам'яті заступає національна з притаманною їй історією як колективною генеалогією англійського народу»[2, с. 86] Важливу роль історії у формуванні нової ідентичності відбувається у змінні того хто пише її. Якщо колись увага зацілювалася тільки на окремих персоналіях, як королі, полководці та герої, і тільки вони «мали змогу писати історію», то нація вже постає на рівні з ними. Вона стає новим суб'єктом на рівні з монархами і «цим самим перебираючи на себе повноваження її адресата й носія» [2, с. 86] . Тепер завдання історії є легітимізація спрямована не тільки до правителя, а є формуючим компонентом колективної ідентичності. Тепер згадування і збереження історичних подій є важливим для існування нації , як нової ідентичності. Але зауважимо, що при цій змінні не залишається на краю такі відмінності як етнічні й регіональні, ні соціальні, у свою чергу вони змішуються в одну нову ідентичність «Формування нації і спогад про історію перебувають у тісному взаємозв'язку одне з одним» [2, с. 87]. І насамкінець можна стверджувати, що змінюються цінності, за які борються. Якщо при феодальному стані, що недоторканість імені ставиться вище за недоторканість тіла, змінився на патріотичний. У ньому інтереси суспільства

ставляться вище за власні інтереси. Від суб'єкта тепер вимагається поставити власне життя, заради збереження національної спільноти «Готовність до смерті й обіцянка увічнення нероздільні» [2, с. 89].

Отож, розуміння історичної пам'яті є важливим для сучасного суспільства. Розбудова інституцій, таких як держава, національне суспільство, повинно ґрунтуватися на пам'яті поколінь. У постколоніальному суспільстві постає проблема розуміння історії. Існування двох історій, дві пам'яті про минуле важко вдається до поєднання. Раціональне переосмислення дає змогу відхилити насажену пам'ять колонізатора на колонізованого. Це так само як перехід від феодального устрою до національної держави, який зображується у праці Аляйди Асман «Простори спогаду». Потреба розщеплення старої ідентичності, ідентичності колонізатора зумовлює поставленням цих проблем. Вибір засобів для подолання колоніальної свідомості є першочерговим завданням. І як вже було сказано про важливість «згадування» спогадів спільноти. Воно є ключовим у творенні національного міфу, який у свою чергу створює уявну спільноту якщо йти за Б. Андерсеном, яка і називається нація. Цей історичний спогад, який формує з людину цілісного громадянина відкриває у ньому колективну пам'ять цілої спільноти «Вони навчаються сприймати себе як групу, що перетворилася на історичну й пронеслася крізь історію – оскільки кожен, історичний шлях є окремою стежиною – ознакою власної неповторності» [1, с. 92]. Утворення надійного ґрунту для розвитку особистості є ідентичність. Саме це компонент дає змогу утвердити свою мету і цілі в житті. Переосмислення його в історичному контексті дає змогу, не тільки вирішити проблеми сьогодення, але й заглянути у перспективи майбутнього.

3.2. Розщеплення соціальної ідентичності і його подолання у новій національній ідентичності

Під час розбудови національної ідентичності в постколоніальному суспільстві постає питання гібридної ідентичності. Для встановлення національної свідомості потрібне переосмислення власної ролі у світі та історії. Вище уже зазначалося на значущій ролі спогадів, історичній пам'яті та їхньому впливу на суспільство. Тут радше буде проаналізовано, як національна ідентичність буде затьмарювати і розщеплювати стару соціальну ідентичність. Також можна стверджувати, що не тільки національна ідентичність розщеплює та нівелює решту, здебільшого вона об'єднує у собі всі інші, «при цьому не нівелюються й не скасовуються ні етнічні й регіональні, на соціальні відмінності, радше вони включаються до загальної рамки нової ідентичності» [2, с. 87].

Національна ідентичність провадить свою політикую таким феноменом та інструментом, як націоналізм. Сама ідея націоналізму, як вже було сказано, не така вже й стара. Вона досі відіграє важливу роль у сучасному світі. Здебільшого існують два види націоналізму. Перший з них дифензивний або ж захисний націоналізм, другий агресивний. Останній більш характерний великим імперським націям, які проводять агресивну політику, в сторону власних держав-сусідів або заманливих екзотичних країн, що потім переростає в колоніалізм. Тут зупинимося на захисному виді націоналізму.

Своєю ціллю він ставить розбудову національної держави, яка постає із колоніального гніту. Їй непритаманна поширеність та агресивність дій. Цей вид проводить заходи для відновлення забутої культури. І на цьому моменті варто користуватися поняттям «згадування», яке притаманне для філософії Аляйди Асман. Віднаходиться автентична історія або створюється національний міф, характерна культурне відродження та повалення старої панівної ідентичності. Захисний націоналізм виростає на тлі старої ідентичності, з повністю зруйнованої або можна запозичити термін Дж. Локка з «*tabula rasa*». Дифензивний націоналізм звертає всю свою міць не на зовні, відмінно від агресивно, а у середину в себе, де і відбувається трансформація

ідентичності «...звернені радше всередину, ніж назовні, внаслідок чого вони виявляються неспроможними розвинути успішні стосунки із зовнішнім світом» [26, с. 15].

Успіхом скасуванню імперської панівної ідентичності для національної стає свобода. Свобода розвитку, яка забезпечує розквіт нації, дає надію для подальшого відокремлення від метрополії. Це займає багато зусиль і ресурсів і здебільшого це стає ризиковано для маленької нації, яка встає на шлях боротьби проти імперії. Такі приклади в історії багато, одна з добре виражених епох це перша половина ХХ століття у самий розпал Української революції. Достатність намагань для утворення національної держави, перекривалося із захопленням соціалістичним та колоніальним ідеями. Саме «комплекс меншовартості», який вже був зазначений в ознаках постколоніальної ідентичності та внутрішній розбрат став на перепоні утворенню держави. Також обмеженість свободи дій у протиставленні з могутими імперськими намаганнями більшовиків і білогвардійців підривало усі спроби для закріплення та підйому на міжнародній арені «Розвиток національної ідентичності потребує певної соціокультурної свободи. Тому представники захисного націоналізму витрачають свої ресурси на опір панівній імперській владі, від чого страждають інші види діяльності» [26, с. 16].

Найкраще в полі дослідження виразився український громадський діяч та політик Микола Міхновський. Який у своїх політичних статтях домагався переосмисленню ролі націоналізму та поданню сумнів соціалізму, як одній з перешкод для встановлення національної держави. Його думки щодо національного відродження корелюються із думками французького філософа Франца Фанона, що до методу відродження та поваленню колоніального гніту. Він зауважував на не підтримці народом власної інтелігенції «Головна причина нещастя нашої нації – брак націоналізму серед широкого загалу» [14, с. 48].

Отже, розщеплення соціальної ідентичності та її подолання національної ідентичності зумовлюється кількома чинниками. По перше, це захисний націоналізм, який зумовлює культурне та політичне відродження нації. По друге, це свобода дії та розвитку. На мою думку розуміння свободи в радикальному або ж соціалістичному дусі не підходить для вирішення проблематики визволення від панівного колоніального впливу. Здебільшого під свободою в національному відродженні та відновленні національної ідентичності, характерне розуміння свободі окремого індивіда. Він зумовлює розвиток не тільки власної особистості, але й цілого суспільства. Усталена помилка вважати, що свобода окремих індивідів перешкоджає для встановленню нації. Тут виникає, ще й певна взаємодопомога суспільства і індивіда, яка ще була розроблена античним філософом Аристотелем. Тільки уміле торування спільного шляху, утворенню власного національного міфу і в свою чергу всебічному розвитку індивіда та суспільства «Національність – необхідний інгредієнт, а, можливо, й передумова існування громадянського суспільства. Турбота про власну націю підсилює турботу про народний добробут» [4, с.159].

Держава і в тому числі нація як ідея суспільного життя, створюється заради окремого індивіда, який є ключовою ланкою у великому суспільстві. Суспільство утворюється для забезпечення благом кожного і тільки самі люди надають цьому суспільству соціальні прошарки, які утворенні можливостями людей. У сучасному світі постає питання співіснування різних концепцій, які виключають один одного або зумовлюють. Глобалізація створює нові концепції, які об'єднують між собою людей і постає питання існування національної ідентичності в цю глобалізовану епоху.

3.3. Глобальні виклики встановленню національної ідентичності

Для кожної нації приходить той момент, коли застаріла або ж недоцільна ідентичність замінюється іншою. Такою ідентичністю є

постколоніальна, яка була сформована на ранніх етапах деколонізації країни. Вона стимулює процес рефлексії громадянського суспільства над майбутнім громади. Утворення нової ідентичності проходить великий шлях для власного становлення. Але як для будь якого процесу для становлення нового бачення, якщо так можна в деякому сенсі розуміти ідентичність, на шляху завжди будуть перешкоди. Ці перешкоди продиктовані сучасними тенденціями світу. Національна ідентичність цьому не виняток. У постмодерну та й у модерну добу закладаються конкуренти націям. Це і великі корпорації чи інтернаціональні держави. Але помітний вплив на переосмислення нації постають не тільки імперії із своїми завойовницькими бажаннями, а особливо глобалізація.

В сьогоднішній світ чи не найбільш глобалізований за всю свою історію. Як ми не були противниками глобалізації, вона існувала ще з давніх часів. Ще коли появилися могутні цивілізації, а це насамперед означало імперію, елементи глобалізації поширювалися. Давній Рим своїми завойовуваннями просував свої ідеали та норми. На мою думку, першою значною подією можна зазначати відкриття Христофор Колумбом Америки, а саме Великі Географічні Відкриття. Тоді спостерігається й поширення до глобалізації. У вікахи все більш і більш проявляється. На сьогодні ми бачимо чи не «найглобалізованіший світ», твориться глобальна історія, економіка стає все більш глобальною та кордони починаються нівелюватися. Чи є для національної ідентичності місце в такому глобалізованому світі, де є транснаціональні компанії, які заміняють собою національні держави, де проводяться політика мультикультуралізму, тощо?

Перед поняттям «нації» , «національної ідентичності» постають все більш вагомі виклики. Чи то економічні, чи політичні, чи культурні чи інші виклики. Як ми зауважували, що вся економіка стає глобальною, де локальній економіці або ж державі самотужки не подолати фінансові труднощі чи не досягнути розквіту. Те ж саме можна сказати і про екологію. Сама по собі національна держава не може вирішити проблему планетарного

масштабу. Який тоді буде сенс державі зменшувати шкідливі викиди, якщо її сусіди будуть нехтувати і все більш забруднювати атмосферу. Хоч як вона буде докладати зусиль поліпшувати екологію на своїй території, все рівно ж буде потрібно створювати об'єднання з іншими державами для подолання екологічної проблеми. Також ще однією найголовнішою проблемою з минулого століття стоїть ядерна зброя. Ми можемо усвідомити що одна національна країна під загрозою ядерної атаки не спроможна ні нащо. Ми знаємо з історії, що своїми зусиллями важко перемогти війну не говорячи уже про ядерну зброя. Але ж якщо буде створені певні організації, будуть підписані договори кількома а той більше країн, що до обмеження або ж скасування ядерного арсеналу, то це міняє вже ціле бачення. І тут постає питання: Чи є сенс саме у національній державі? Чи варта вона існування? Чи варто нам переглянути самі поняття нації та національної ідентичності? Можливо, нам краще задуматися для створення нової глобальної ідентичності, щоб об'єднати усе людство?

Як стверджує відомий антрополог та історик Ювал Ной Гарарі, «у попередні століття національна ідентичність посилювалася, бо люди стикалися з проблемами й можливостями, які виходили за межі масштабів місцевих племен. Нині ми потребуємо нової глобальної ідентичності, бо національні інститути нездатні впоратися з набором безпрецедентних глобальних труднощів. Ми маємо глобальну екологію й глобальну науку, однак усе ще тримаємося за національну політику» [28, с.165]. На ці питання я постараюся відповісти в даному розділі.

Почнемо з того, що у сучасному світі капіталізм у поєднанні з глобалізацією починає претендувати на домінування над національною державою. Національна держава вже не спроможна самостійно забезпечувати розвиток своєї економіки. Створюються компанії, а саме транснаціональні, які вже в певному сенсі ігнорують національні кордони. Також це і діє на внутрішньополітичне життя в країні, на культуру, на суспільство. Також відбуваються процеси стирання ідентичності, що собою веде до

непередбачуваних наслідків.

««Вирівнювання» територій, які здійснює капіталізм, супроводжується затиранням рис локальних ідентичностей (етнокультурних, політичних, релігійних). Природа капіталізму несе принципово новий формат майбутнього (відмінний від візій майбутнього у локальних чи замкнених спільнотах, базованому на традиційному циклічному плині часу). Це перегукується ще з передбаченням Ніцше щодо утворення транснаціонального суспільства. Попри розгалуження, строкатість, багаторівневість теперішнє суспільство видається таким, що вкрите численними рубцями від соціальних, етнічних, культурних, мовних, релігійних політичних, ціннісно-сміслових «зламів». Злам – не лише зустріч несумісного чи неоднорідного, – це радше територія інтерсуб'єктивного досвіду, точка бінарного зіткнення, в якому протилежні полюси буквально «стираються» одне об одного, втрачаючи свою динаміку або піддаючись розщепленню чи взаємопроникненню. Під час такого стику вони також втрачають свою територію, ідентичність. Фізична картина, до якої я вдаюся, ясна річ, украй збіднена, але коли давати культурологічні штрихи, то це співіснування різних мікрорухів, мікротріщин, мікрополітик, що виникають на стику різних ліній потоків і що й відтворює відчуття «розмитих» ідентичностей» [9, с.3]. У своїй статті автор і подає думку західного дослідника та соціолога, який стверджує, що відбувається заміна понять і цілей. Культурні послуги і взагалі поняття культури, нестають вже такими і значними у житті суспільства. Все в більшій мірі замінюється на матеріальні блага. Також і замінюються цілі для здобування прав або їх дотримання.

Якщо увага була прикута до здебільшого національних чи етнічних меншин, то тепер увага зосереджується на проблемі робітників, дотримання умов праці тощо. «Концепція колективної дії Алена Турена, який – на перший погляд у лівому ключі – ще в 70-х минулого століття зазначав, що в постіндустріальному суспільстві, де культурні послуги замінили матеріальні блага в якості серцевини виробництва, саме захист суб'єкта, в його

особистості та в його культурі, проти логіки апаратів і ринків, замінює ідею класової боротьби. Цікавий аспект – розуміння Туреном соціального руху, який у теперішніх умовах проголошується найефективнішою колективною формою дії і навіть заслуговує на заміну статичного та застарілого терміну «суспільство». Він стверджує, що соціальний рух є соціальним конфліктом, і культурним проектом, його завжди спрямовано на реалізацію культурних цінностей і, водночас, на перемогу над соціальним супротивником» [9, с.4].

За цінність глобалізації в сучасному світі виступає Ульріх Бек німецький філософ та соціолог. Він наголошує на корисні якості глобалізації та критикує намагання зупинити руйнування націй і національних держав. Також він наголошує на суперечності доводів послідовників консерваторів. Вони виступають за національну державу, але в ту чергу підтримують вільний ринок. Ці два елементи руйнують один одного. І це може привести до тоталітарного суспільства. «Чёрные протекционисты запутываются в особом противоречии: они преклоняются перед национальным государством и одновременно демонтируют его посредством неолиберальной идеологии свободного мирового рынка. Чёрный протекционизм – не только пойманное за руку противоречие консервативного мышления и поведения: с одной стороны, утверждаются ценности нации (семья, религия, община и т.п.) а с другой – в неолиберальном миссионерском задоре раскручивается экономическая динамика, которая подрывает и уничтожает эти консервативные ценности. Те, кто всё больше урезает социальное государство, должны иметь в виду, что при этом подрывается фундамент «социальных гражданских прав, а с ним и политическая свобода» [5, с.18]. З того випливає, що всі намагання прихильників націй зводиться до тоталітаризму. А саме, що національна держава як така зумовлює собою контроль над її громадянами, вже не говорячи про деякі жорсткі обмеження які ведуть до тоталітаризму.

І не дивно, бо виховання нації, національної ідентичності та національної держави супроводжуються дисциплінарними методами.

Згадаймо лиш як у модерний час формувалася і національна, і громадянська ідентичність. Ця влада являє собою централізований контроль над суспільством. Але вживаючи «централізований контроль» не маю на увазі суто тоталітарний режим в державі. Отож, дисциплінарна влада, за допомогою інституцій насаджує або ж створює громадянську ідентичність у суспільстві. Такими інституціями може бути школа та університети, армія, тюрми. Людей з малечку навчають, якою національністю? Який громадянський обов'язок? Знати гімн та шанувати прапор своєї країни. Під цим всім формується як громадянська так і національна ідентичність. Дисциплінарна влада гегемонізує та уніфікує все під певний стандарт.

Із плином часу виникають нові ідеї, нові концепції та цінності. Наприкінці ХХ століття як і дисциплінарна влада та домінуючі ідентичності (особлива увага на національну ідентичність) втрачають свій вплив у світі. З протестними заходами такі як протести проти етнічної, расової дискримінації, сексуальна революція, породили багато нових локальних ідентичностей. Ці ідентичності почали набирати вплив. Головною проблемою вже ставала національне поняття. Все більших дискусій створювалися навколо проблем професій, гендерних питаннях та індивідуальних. Можна сказати, що кругозір змінився від масових проблем до більш особистісних, індивідуальних.

Із подальшим занепадом таких форм суспільств як нація та ідентифікації як національна ідентичність наголошує і французький філософ Етьєн Балібар. Він наголошує на такій значущій рисі «національного» як «кордон». Для нього саме поняття «кордону» відіграє роль у встановленні колективних ідентичностей. «Враховуючи всі ці причини, я пропоную зосередитись на проблемі кордонів. Вони мають, так би мовити, у собі характерну амбівалентність, природу якої ми намагаємось висвітлити. Вони утворюють одночасно точку інституційної фіксації політичних ідентичностей і точку, де ті ж ідентичності знову стають непевними, виявляючись наддетермінованими, де їх при нагоді треба примусово перевизначити» [3, с.

64]. Слід зауважити, що кордони мають властивість нестабільності, тож змінюються.

У подальшому Балібар презентує дві тези. Перша стверджує, що кордони а саме національні виділяють або ж репрезентують нам функцію зародження типів ідентичності, і вони стають місце історизації ідентичності. Друга стверджує, що «кордони головним чином є засобом усіх уявних “проекцій” національного універсалізму, тобто західної форми національної гегемонії у просторі інституцій та їхньої історії» [3, с. 65]. По-перше, європейським державам-націям властиво репрезентувати кордони в історичній їхній формі. По-друге, кордони це наслідки, як стверджує Балібар, певної картографії «зокрема, картографії ідентичностей і приналежностей. Як наслідок, з поняттям репрезентації кордону ми опиняємось перед справжнісіньким колом, дзеркальним ефектом: власне кажучи, “віковичний кордон” (репрезентувати який можна кресленням на карті, так званім “вимірюванням”) – це вже репрезентація чи “презентація”: вона належить картографії, яка є лишень проекцією “на місцевість”. Їй без картографії (без науки, техніки, дипломатії карт), зрозуміло, не було б націй (зокрема, “суверенних” націй на “власній” території)» [3, с. 67].

Також нації постають як своєрідну чуттєву, естетичну, точку зору щодо самої ідеї людства. Кожна нація тоді, я вважаю, має свій погляд на розвиток людства. Так само в часи Нацистської Німеччини вважали майбутнє людства в євгеністичних дослідках і расових теоріях, так само зараз вбачає Західна цивілізація майбутнього людства в поширенню прав людини. Отож, ми назвали певні «гегемонічні» функції кордону, а саме її «зовнішню» і «внутрішню» і це призводить її до того, що індивід «без кордону», а саме без національності як я розумію вважається втраченим, загубленим, відчуженим. Це нагадує і пояснення Гелнера, що до приналежності до нації та національності. Балібар цю функцію називає «нормальністю». З плином часу ця функція і «нормальність» втрачається, що колись вважалося аномальним змінюється. Він акцентує увагу що починаються такі етапи

разом із мультикультурним суспільством як пост-національна епоха яка тільки починається , та постколоніальна епоха яка завершується. «Карта і картографічна функція більше не виступають головним способом презентації відмінностей і людського розмаїття. Цей спосіб сьогодні передусім утверджується мережею телевізійних образів, які діють за іншими правилами, зокрема, у сфері репрезентації близького і далекого» [3,с.72]. Виникає питання на прикладі України, Як вийти з постколоніального суспільства і розбудувати національну ідентичність в таких умовах?

Сьогодні презентує багато викликів, які були перераховані вище і це зумовлює складність формуванні певної колективної ідентичності. Розвивають дискусії про доцільність таких ідентичностей і про становлення і важливість самого поняття ідентичності. Ідентичність у сучасному світі постає питанням номер один для філософів які займаються не тільки соціально-політичними ідеями але й свідомістю. Важливий аспект і врахували психологи, нагадуючи про причини і наслідок дії даного поняття. Всебічне вивчення ідентичності зумовлює, всебічне вдосконалення інших науки і техніки. Людина компонент вивчення усіх наук, і вивчення їх зумовлюється лише людиною. Протягом століть ми ставили запитання: «Як це нам зрозуміти?», «Як це ми можемо задіяти для себе?». Ідентичність і психологічний феномен нашої свідомості не є винятком, дивлячись навіть на різні її прояви.

Висновки

Отже, ми розглянули етапи дослідження та формування національної ідентичності і поняття і ознаки постколоніальної ідентичності. Від створення колективної ідентичності та уявлення її до співставлення її з іншими інституціями. Під різними соціальними впливами люди включають національну ідентичність у свою особисту ідентичність, приймаючи переконання, цінності, припущення та очікування, які відповідають національній ідентичності. Люди з ідентифікацією своєї нації розглядають національні «вірування» та цінності як особистісно значущі і переводять ці переконання та цінності у щоденну практику. Така важлива роль національної ідентичності у суспільстві, водночас є її позитивним чинником та вразливістю.

Проблематика постколоніального дискурсу у сучасному світі стоїть на не другорядних місцях. Вона є важливою для деколонізованих суспільств. Це впливає на їхню сферу гуманітарної політики, оборонної, зовнішньої політики та соціальної. Розуміння необхідності подолання наслідків колоніального минулого, так і постколоніального теперішнього є гарантією стабільного розвитку. Поява на світ масштабних рухів на прикладі BLM (Black Lives Matter), який викликав багатолюдні акції протесту, пов'язані зі спротивом залишкам расизму, зачепили колоніальне минуле історії інших держав. Думка про те, що расова політика могла не перетинатися із постколоніальним дискурсом, виявилася хибною. Расові, соціальні та етнічні питання пробудили нові дискусії щодо феномену постколоніалізму. Постало питання вирішення цих незручних і нагальних завдань. До сьогоднішнього дня не знайдено між філософами, політиками та громадськістю відповіді, яка дала би змогу задовольнити усі зацікавленні групи суспільства. Перехід від однієї крайності до іншої не вирішує проблему, але навпаки – заглиблює це питання до найбільш небезпечних для відкритого суспільства форм врядування. Невтручання у цю сферу може привести до багатьох негативних

явищ. Отож, при спільному вирішенні цих проблем громадянське суспільство має бути послідовним у своїх діях та поміркованим у політичному вимірі. Є багато заходів, які вимагають багато сил від громадянського суспільства та влади, але ігнорування їх призводить до небезпечних наслідків. Здебільшого не розбудова національної ідентичності зумовлює важкий перехід між вище згаданими періодами суспільного відродження постколоніальних країн. Цілеспрямоване нехтування гуманітарною політикою може вплинути на інші сфери державного управління, і призвести до такого стану, який позначає політологічне поняття «failed state», що являє собою державу, неспроможну до відповідей на виклики сьогодення. Розуміння феномену постколоніалізму дасть змогу ефективніше перебороти проблеми у сфері зовнішньої політики. Оскільки, зокрема, вище згаданий феномен тісно пов'язаний з пам'яттю і у свою чергу спогадами, відбудова національної історичної спадщини зумовлює трансформацію соціальної і передусім національної ідентичності.

Дискурс двох ідентичностей якраз наочно проходить і Україна. Добре видно, якими важкими є намагання істориків віднайти справжню національну пам'ять серед великої кількості зміненої, насильно переписаної історії часів колоніального минулого. Відбуваються різкі конфронтації між двома різновидами ідентичності – постколоніальної і самобутньої національної. З одного боку, до сих пір має вплив пострадянський або ж посттоталітарний дискурс, який своїми намаганнями має на меті залишити цей старий погляд, цей вектор та історію, яка була вкладена метрополією. І з іншого боку, їй протистоїть і протидія державна і суспільна стратегія розвитку нової національної складовою країни, яка тільки почала ґрунтовно зароджуватися після століть колоніальних утисків. Її послідовники, громадяни України, стараються віднайти власними силами незаангажовану і не сплюндровану історію власної держави, а якщо послуговуватися етнічним терміном нації, то і витоки власної національності. Бувають і приклади конструювання політичної нації через розуміння уявленої спільноти, яке виклав, зокрема, Б. Андерсон. Віднаходження орієнтира або вектора

майбутнього суспільного розвитку також є характерним для постколоніального суспільства. Питання «Куди рухатися?», «За яким прикладом розвиватися?» зумовлює широку дискусію у всіх сферах суспільства. Але, мабуть, точний напрям вже був окреслений подіями Революції Гідності та російсько-української війни, яка точиться у вигляді гібридної війни та застосування інструментів історії та інформації.

В «умілих руках» ідентичність перетворюється на засіб або навіть на зброю, якою можна маніпулювати масами. Ідентичність своєю простотою та швидкістю поширенню та обсягами охоплення суспільства завдячує науковому прогресу. Завдяки йому інформація поширюється швидше, ніж коли-небудь, кожний має змогу сам створювати інформацію, але чи завжди це дає користь – як для особистості, так і для суспільства? В деяких аспектах – так, але в більшості – інформацію використовують у вигляді «фейків», які «забруднюють наше світобачення». Вміле використання інформаційних технологій породжує нові виклики для суспільства. Вони ставлять під сумнів національні держави. Якщо колись потрібно було проливати кров і залучати велику кількість населення для забезпечення територіальної цілісності та національної ідеї, то зараз набуває обертів швидке використання інформації, яке дає більше результату за меншої втрати сил. Події 2014 року в Україні дали зрозуміти, що в сучасному світі ідентичність потребує все більшої уваги. Особливо, для збереження суверенітету та безпеки громадян потрібно приділяти велику роль національній ідентичності. Ми могли спостерігати, як систематичне конструювання ідентичності під назвою «русский мир», без відчутної конфронтації дало змогу анексувати Кримський півострів.

У світі, який все більш стає глобалізованим, «національність» починає нівелюватися. Хоч на деяких територіях національна ідентичність збільшує свою значущість, та деякі дослідники зауважують на агонії нації, націоналізму і усього «національного». Насамперед, вони зазначають замінність ідентичностей. Особливо це виявляється у тому, як суспільство перетворюється на споживачів. Національні ідеали стираються, стають

розмитими, плинними, а торговельні бренди, прихильники зірок та акторів набирають обертів і чіткості. Втім, невідомо, чи це довготривалий тренд: світ є швидко змінним, і ми не знаємо, що буде далі. Так само, як суспільство минулого століття в 60-х роках не знало, що буде значною мірою зменшено расові, національні та сексуальні упередження, переслідування, зміняться навіть закони. Ми можемо тільки робити припущення, що станеться з національною державою, але ми точно можемо сказати, що це спровокує великі зміни у нашому світогляді, повсякденному житті та світовому устрої.

Список використаних джерел

1. Андерсон Б. Уявлені спільноти Міркування щодо походження й поширення націоналізм / пер. з англ.. – Київ: КРИТИКА, 2001. – 276 с.
2. Ассман А. Простори спогаду. Форми трансформації культурної пам'яті / пер. з нім. К. Дмитренко, Л. Доронічева, О. Юдін. – К.: «Ніка-Центр», 2012. – 440 с
3. Балібар Е. Ми, громадяни Європи? Кордони, держава, народ / Пер. з фр. А. Рєпи. – К.: Видавництво «Курс», 2006. – с. 354
4. Бистрицький Є., Пролєєв С., Білий О., Лозниця С., Зимовець Р., Кобець Р. Національна ідентичність і громадянське суспільство. Вид. 2-ге, доп. – К.: Дух і Літера, 2018. – 464с.
5. Бек У. Что такое глобализация? Шок глобализации: запоздалая дискуссия [Електронний ресурс] / Ульріх Бек. – 2001. – Режим доступу до ресурсу:
<https://web.archive.org/web/20150924032819/http://www.ido.rudn.ru/ffec/philos/chrest/g18/bek.html>.
6. Гандзій О.А. Проблема морального розвитку нації у творчості Івана Огієнка та Романа Іваничука // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету "Україна". – 2010. – № 2. – С. 174-177. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhist_2010_2_44
7. Гелнер Е. Нації та націоналізм; Націоналізм: Пер. з англ. – К.: Таксон, 2003. – 300 с.
8. Даймонд Дж. Переворот. Зламні моменти в країнах, що переживають кризу / пер. з англ. В. Горбатька. – К.: Вид. група КМ-БУКС, 2019. – 464 с.
9. Дністровий А. Капіталізм і глобалізація (від модерної до постсучасної нерівності). [електронний ресурс] / Анатолій Дністровий.. – 2012. – Режим доступу до ресурсу:

<http://www.historians.in.ua/index.php/en/dyskusiya/174-anatolii-dnistrovyyu-kapitalizm-i-hlobalizatsiia-vid-modernoї-do-postsuchasnoi-nerivnosti>.

10. Євтушенко С. О. Проблема гібридної ідентичності у творах англо-індійських письменників // Літературознавчі студії : збірник наукових праць 2016. – №20. – С. 175-183.
11. Касьянов Г. В. Теорії нації та націоналізму: Монографія. – К.: Либідь, 1999. – 352 с.
12. Кузін В. В. Постколоніальний автор як інтерпретатор культури // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філософські науки. – 2016. – Вип. 1. – С. 62-71. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vzduffn_2016_1_12
13. Кузін В. Постколоніальна критика як культурна практика // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Філософія. – 2016. – Вип. 19. – С. 28-39. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoafs_2016_19_7
14. Міхновський М. І. Самостійна Україна. — К. : Діокор, 2002. — 80 с.
15. Нагорна Л. Національна ідентичність // Розбудова держави. – №7- – 1997. – С. 47-56.
16. Павлишин М. Козаки з Ямайки: постколоніальні риси в сучасній українській культурі // Павлишин М. Канон та іконостас: Літературно-критичні статті / ред. рада: В. Шевчук та ін ; вступ. ст. І. Дзюби ; худож.-оформл. серії І. Гаврилук ; іл. С. Якутовича. – К. : Час, 1997. – 447 с.
17. Павлишин М. Постколоніальна критика і теорія [Електронний ресурс] / Марко Павлишин. – 2009. – С. 531- 535 – Режим доступу до ресурсу: <https://vpered.wordpress.com/2009/10/08/pavlyshyn-postcolonial-criticism-and-theory/>.
18. Потапенко Л. В. Праця Е. Саїда «Орієнталізм» в оцінці критиків і літературознавців // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія.. – 2015. – С. 4.

19. Саїд Е. В. Орієнталізм / пер. з англ. В. Шовкун. — К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2001. — 511 с.
20. Саїд Е. Культура й імперіалізм / пер. з англ.. — К.: Критика, 2007. — 608 с.
21. Сінченко О. Гавриловська Марина. Постколоніальні дослідження: український вимір / О. Сінченко // Літературний процес: методологія, імена, тенденції. Філологічні науки. — 2014. — № 3. — С. 109-113. — Режимдоступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Litpro_2014_3_30
22. Сміт Е. Д. Культурні основи націй. Ієрархія, заповіт і республіка. Наукове видання / пер. з англ.. — К.: Темпора, 2009. — 312 с.
23. Сміт Е. Д. Націоналізм: Теорія, ідеологія, історія / пер. з англ. — К: "К.І.С.", 2004. — 170 с.
24. Сміт Е. Д. Національна ідентичність / пер. з англійської П. Таращука. — К.: Основи, 1994. — 224 с.
25. Сміт Е. Д. Нації та націоналізм у глобальну епоху/ Пер. з англ. М.Климчука і Т. Цимбала. — К.: Ніка-Центр, 2013. — 278 с.
26. Томпсон Е. М. Трубадури імперії: Російська література і колоніалізм / пер. з англ. М. Корчинської. — К: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2006. — 368 с.
27. Фанон Ф. Гнані і голодні / пер. з фр. — К.: Вперед, LAT & K, 2016. — 227 с.
28. Харарі Ю. Н. 21 урок для 21 століття / пер. з англ. О. Дем'янчук; 2-ге вид., доповн. автор. — Київ: Форс Україна, 2019. — 416 с.
29. Шпорлюк Р. Імперія та нації / пер. з англ. — К.: Дух і Літера, 2000. — 354 с.
30. Boychenko M. Client-states as a digression of post-colonial trajectory of democratic transition: case-study of Ukraine half-independence // "Challenges of Postcolonialism: Philosophy, Religion, Education": Materials of the 5th International Scientific and Practical Conference (Kyiv, May 16-17, 2019). — Kyiv: Publishing House of NPU Dragomanov, 2019. — P. 35-37.

31. Matusiak A. The Post-totalitarian Generation Syndrome in the Slavic Literatures of Central, Eastern, and South-East Europe at the End of the 20th Century and the Beginning of the 21st Century in the Context of Postcolonial Studies. Posen-Wroclaw 2016: Biblioteka Porównan, 2016. – 392 с.

32. Olson E. T. Personal Identity [Электронный ресурс] / Eric T. Olson // Stanford Encyclopedia of Philosophy. – 2002. – Режим доступа до ресурсу: <https://plato.stanford.edu/entries/identity-personal/>.